

**RK
OPERATİFÇİLİK
RUMU**

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı — Number : 40

Nisan - Mayıs - Haziran

1978

April - May - June

THE TURKISH CO-OPERATIVE ASSOCIATION was founded at Istanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Co-operative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name as the «Turkish Co-operative Association» in 1948, and amended its Statutes in conformance with the Law on Associations No. 3512.

The General Assembly of the Association convened on 30th May, 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes draw up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an Association Serving Public Interest in 1946. The subject which the Association is concerned, is theoretical and practical co-operative work. Its object is to propagate co-operative ideas in theoretical and practical fields, to promote the co-operative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objects outlined in its statutes, the Association engages in the following activities :

- a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of co-operative movements, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to co-operative movements and publish them.
- b. Prepare or cause to be prepared standard statutes for the various types of co-operatives.
- c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to co-operatives, movements, legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.
- d. Convene academic meetings and arrange co-operative weeks, festivals and general co-operative conventions.
- e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of co-operatives.
- f. Join as member those international organizations and associations whose objects are similar to its own.
- g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the co-operative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.
- h. Participate in the conventions of international co-operative organizations, attend the conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish co-operative movement commonly known.
- j. Make endeavours to ensure that the concept and application of the co-operative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the co-operative movement are instituted in the universities, academies, schools and that institutes specializing in the co-operative movement are founded.
- k. Support and sustain the activities and enterprises of existing co-operative act as guide to them in every respect, and at the request of the member co-operatives as well as assist co-operatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı : 40

Nisan — Mayıs — Haziran : 1978

«Ülkemiz kooperatifçilik hareketinin bugünkü durumu ve alınması gerekli tedbirler» konulu konferans

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

Tarımda ortaklaşa makina kullanımı

Dr. Ayhan ÇIKIN

Tüketicinin örgütlenmesi

Mehmet AYDIN

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 10,— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına İmtiyaz Sahibi :
Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

★

Yazı İşleri Sorumlu Müdürü
Hüseyin YURDABAK

★

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizildiği ve Basıldığı Yer
Ş A R K
Matbaası — Ankara

CO-OPERATION

Number : 40

April — May — June/1978

The situation of cooperative movement in our country to day and the necessary steps that have to be taken in the future

By : Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

To share (in partnership) the agricultural machinery and tools in agriculture.

By : Dr. Ayhan ÇIKIN

The Organization of Consumers Movement ...

By : Mehmet AYDIN

Quarterly Published by the Turkish Co-operative Association
Correspondance Address

Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - Ankara

Proprietor on behalf of the Turkish Co-operative Association

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

Responsible Editor
Hüseyin YURDABAK

(The opinions expressed in the articles belong to the authors)

ÜLKEMİZ KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER (*) KONULU KONFERANSIN METNİ

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

Sayın Başkan ve değerli dinleyicilerim,

Türkiye'de kooperatifçiliğin yayılması ve gelişmesi için uzun yıllardanberi çaba harcanmaktadır. Bu çabalar çeşitli özel girişim ve kamusal kuruluşlardan gelmiştir. Bütün gayretlere karşın kooperatifçilik hareketimiz yeteri kadar olumlu sonuç vermemiştir.

Liberal ve kapitalist toplumlarda, kooperatifler Devlet'in karışması dışında, bağımsız ve özgür kuruluşlardır. Amaçları üyelerinin iktisadi çıkarlarını ve özellikle meslek ya da geçimlerine ilişkin gereksinmelerini karşılıklı yardım ve kefalet yolu ile sağlayıp korumaktır. Serbest piyasa ve serbest rekabet alanına diğer kapitalist örgütlerle birlikte girmişlerdir. Güçlü oldukları ve ortaklarının birbirlerine dayanışmasının varlığı süresince bu alanda tutunabilmektedirler. Üretimi artırmak, maliyeti düşürmek, pazar bulmak sorunları için kooperatifler, çözücü birer araç olarak kabul edilmişlerdir. Kapitalist ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarına kooperatif örgütler fazla etki ve katkıda bulunmazlar. Avrupa ve Kuzey Amerika'da kooperatifler devletin yönetim ve kontrolünden uzaktırlar. Bu ülkelerde kooperatifler kendi işlevlerini kendileri çözerler. Kendi sorunlarını kendileri çözerler ve sert rekabet vuruşları karşısında, üyelerinin birbirlerine maddi ve manevi yönden sarılmalarıyla ancak ayakta kalabilirler. Kooperatiflerin birer siyasal araç olarak kullanıldıklarına pek rastlanmaz.

Liberal ve kapitalist sistemin karşısında, güdümlü ekonomi sistem veya sosyalist sistem yer alır. Bu sistemde koopera-

(*) Bu konferans ilginç bulunması dolayısıyla Nisan 1978 tarih ve 496 sayılı Karınca Dergisi'nden naklen alınmıştır.

4 «ÜLKEMİZ KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER KONULU» KONFERASIN METNİ

tifler ülke ekonomisinin sorunlarını çözümlenmede yardımcı bir eleman olarak nitelenir. Ekonomik olmaktan ziyade sosyal bir varlık olarak kooperatiflerden yararlanma düşüncesi ağır basar. Devlet'in siyasal seçeneklerinde zaman zaman el atılan ve ondan destek ve güç umulan birer örgüt olarak kooperatiflerden hizmet beklenir.

Karma ekonomi sistemde, kooperatifler, bu iki kapitalist ve sosyalist sistemin, ülkenin sosyo - ekonomik ve siyasal yapısına, uygun yanları alınarak mikst bir sistem oluşturmağa çalışırlar.

Karma ekonomiyi seçen ülkelerde, kapitalist ülkelerde benimsenen kooperatifçilik ilkelerinden bir kısmını ertelemek ve arka plana itmek olağandır. Karma Ekonomi sistemde kooperatifçilik hareketi bir sarkaç gibi sağa ve sola sallantı halindedir. Kooperatifçilik hareketi uygulanan karma ekonomi sistemdeki düşünce ve varılmak istenen hedeflere göre yön alır.

Hangi sistemde olursa olsun Kooperatifçilik ve uygulanan yöntem, toplumsal değerleri üstün tutan örgütlenmedir. Kooperatiflerin demokratik gelişmenin en önemli araçlarından ve halk kesiminin temel öğelerinden biri olduğu inkâr edilemez. Gelişimde hızlı ekonomik büyüme ile toplumsal ve sosyal adaleti ve de demokrasiyi bir arada gerçekleştirmeye en yararlı sektör olarak kooperatifçilik az gelişmiş ülkeler için bir çıkar yol olarak kabul edilmektedir.

Kooperatifçilik halkı örgütlenendirerek bilinçlendirir. Kooperatifçilik Halk sektörü deyiminin başka bir biçimidir. Halkın maddi ve fiziksel güçlerini bir arada toplar onların sömürüden kurtulmalarını kolaylaştırır. Burada halkın bilinçli siyasal ağırlığı önem taşır. Demokratik eğitimi halkın kooperatifler içinde çalışma yaşamından başlatır. Üretici emeğinin hakça değerlendirilmesini, tüketicinin pahalılıktan korunmasını sağlar. Dar ve orta gelirli halk topluluklarının konut sorununun çözümüne büyük katkıda bulunur.

Kooperatifçilik sosyal olduğu kadar ahlâksal bir kuruluştur da. Kooperatifçilik ahlâkının yerleşmesi, hareketin hedefine ulaşabilmesi için en önemli bir etkindir.

Kooperatifçiliğin gelişmekte olan ülkelerde Devlet'in vesaleti altında büyümesi kaçınılmaz bir gerçekliktir. Gelişmiş toplumlardan basamak basamak geri kalmış ülkelere inildikçe, kooperatifçilik hareket ve esprisinin zayıfladığı ve Devlet'in

destegine gereksinme gösterdiğini algılamak olasıdır.

Bireylerin gereksinmeleri sonsuz olabilir. Ancak bir asgari yaşam düzeyi vardır. Her insanın bu düzeyde yaşaması onun insanlık hakkıdır. O halde ister köyde olsun, ister kentte olsun bireylerin yaşam koşullarının birbirleriyle eşit olmasa bile, birbirlerine yaklaşık olması başka bir deyimle köy ve kent sosyal durumunun denklige yakın bir yaklaşım içinde bulunması asıldır. Bu takdirdedir ki bir ülkede kalkınmadan söz etmek mümkün olur. Üzerinde durduğumuz bu sosyal ve ekonomik düzeye ulaşabilmek için kooperatifçiliğin bir araç olarak kullanılması gereği ve inancı yaygındır.

Gelişmekte olan bütün ülkelerde, tarım sektörü genellikle yoksul bireylerden oluşmaktadır. Bu kesim o ülkelerin ekonomik ve siyasal gücünü temsil eder. Devletler yurdun kalkınmasını tarım sektörünün kalkınmasında görürler. Bu nedenledir ki tarım sektörünün ekonomik ve öncül konu olmaktadır. Değil sosyalist ülkelerde, Japonya, Taiwan, Mısır gibi ülkelerde bile tarımın kooperatifleştirilmesi ve köylünün bu yolla kalkındırılması ön görülmüştür.

Tarım kesiminde yaygın, güçlü ve demokratik bir kooperatif hareketin yaratılması ve desteklenmesi her yönden gerekli görülmüştür. Köylerde ülke kapsamlı büyük kooperatif hareketin bir çekirdeği olarak kurulacak köylü kooperatifleri, üst kuruluşlarla kuvvetlendirilir ve geliştirilirken bu üst kuruluşların, siyasal düşüncelerin ve özel çıkarların birer karargâhı haline gelmemelerine özen gösterilmektedir.

Tarımsal işletmelerin çoğunun küçük ve çok kez doğa koşullarına bağlı sınırlı üretiminin, çağ dışı zayıf bir tekniğin uygulanışından kurtarılması, üretim girdilerinin yetersizliğinin önlenmesi, maliyetin düşük ve kredi dağılımının dengeli bir düzeyde tutulması çözümü kolay olmayan birer sorun olarak belirmektedir.

Küçük tarım işletmelerinin güçlendirilmemesi ve onların gizli kalmış olasılıklarının ortaya çıkarılmaması hallerinde, kendiliklerinden olumlu bir sonuca varmalarını beklemek isabetli olmamıştır.

Geri kalmışlığın, fukaralığın ancak kooperatifleşme ile yenileceği gerçeği, her ülkede kabuledilir bir ilke olmuştur.

6 «ÜLKEMİZ KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER KONULU» KONFERASIN METNİ

Özellikle gelişmek azmi içinde olan bir çok ülkelerde toprak reformunun yanında, yeni toprağa kavuşmuş köylüye toprağında çalışma olanağı sağlanması için, onun araç, gereç ve pazarlama yönlerinden düşeceği boşluğun kooperatiflerce doldurulacağı, bu duraksama döneminde dalından kopmuş yeni toprak sahibi ırgatın elinden kooperatiflerin tutacağı kuşkusuzdur.

Toprak reformu ile birlikte köylüde kooperatifçilik bilincinin geliştirilmesi, bu bilinci ve özendirmeyi yok edecek veya aksatacak yabancı engellerden ortamın ayıklanması ve kooperatif hareketin elverişli bir hale getirilmesi temel sorun olarak görülmektedir.

Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan küçük çiftçilerin ve arazinin küçük parçalara ayrılmış olduğu bölgelerdeki köylülerin, tarımsal üretim ve tedarik kooperatiflerinden yararlanmakta oldukları bir gerçektir.

Az gelişmiş ülkelerde başlatılan kooperatif hareketinin yerel üst elit tabaka tarafından, siyasal örgütlere yaptıkları baskılarla, ağırlaştırdıkları ve hatta başarısızlıklarını hazırladıkları da bir gerçektir.

Bazı ülkelerde, köylü ikinci sınıf vatandaş sayılmakta bunların kooperatifler yolu ile güçlenmelerinden ziyade kooperatifler aracılığı ile onları vesayet altında tutmak ve denetimlerini sürdürmek istemektedirler.

Burada özlemi çekilen en önemli öge köylünün birlik ve beraberlik bilincinin ortadan kalkması ve dayanışma gücünün çözülmesi, bireysel ve onulmaz durumunun devam etmesidir.

Az gelişmiş ülkelerde köylü geleneksel olarak, yaşam için gerekli asgari ve hayati gereksinmelerini tedarik için kentin tüccarına esnafına borçlu ve iktisaden bağlıdır. Böyle bir bağıntı arasında köylünün özgürlüğünün istenmiyeceği de doğaldır. İşte böyle bir çelişki karşısında köylünün, bağlı olduğu iktisaden güçlü kişilerden kopabilmesi için, kooperatife ve kooperatif hareketine güvence duyması zorunludur. Bu güvence genellikle Devlet tarafından verilmektedir.

Ülkemiz Kooperatifçilik Hareketine gelince :

Ülkemiz karma ekonomi sistemini seçmiştir. Kooperatifle-

rimiz de bu sistemin istemleri paralelinde olacaklardır. Sistemin gereği kooperatiflerimizin içinde bulunduğu hukuksal ortam da değişiktir. Bir kısım kooperatifler özel kanunlara göre kurulmuş ve Devlet'in tüm güdüm, yönetim ve denetimine bağlı, her türlü yardıma açık, günün politik ve ekonomik koşullarına göre yön verilen kamusal denebilecek kurumlardır. Bu kooperatiflerin gelişme sınırları Devlet'in güncel görüş ve isteklerine göre çizilir. Devlet onları yaratır ve destekler. Devlet kooperatiflere yardım edici ortağı gibidir. Onları belirli amaçlara göre yöneltir.

Özel kanunlarla kurulmuş kooperatiflerin Demokratik bir yapıya sahip oldukları söylenemez. Ne ortaklarında ve ne de yöneticilerinde inisiyatif ve kooperatifçilik esprisi, sosyal ve ekonomik yapıcı bir düşünce vardır. Kooperatifin işlevi bürokrasinin zorlayıcı ve itici gücü ile otomatik olarak dönen bir çark gibidir. Bu sırada kooperatif ortakları bir çıkar elde edebilirlerse onu kendileri için kâr saymaktadırlar. Bu kooperatifler Devlet'in iktisadi ve siyasal gereksinmelerine ve günün koşullarına yanıt verebilirlerse bu da Devlet için bir kâr sayılmaktadır.

Devlet tarafından güdülen bu kooperatifler özgür ve kendi kendilerinin yöneten birer örgüt olamamışlardır. Tam bir Devlet teşekkülü de olamamışlardır. Bu nedenle daima bir duraksama içindedirler. Vesayet altında yürütülen ve Devlet'e ya da Resmî kuruluşlara dayalı bu tür kooperatifler serlerde üretilen tropikal bitkiler gibi cılız kalırlar. Onlara gösterilen ilgi ve ihtimam elleri çekilince kurumağa yüz tutarlar.

Türkiye'de 18 türde çalışan yaklaşık 29.907 kooperatif vardır.

Bu kooperatiflerin ve ortakların dağılışı şöyledir :

T A B L O I

	1976 sonu kooperatifler :		1977 sonu kooperatifler :		Birlik	Merkez Birliği
	Koop.	Ortak	Koop.	Ortak		
Kooperatif Çeşidi	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı
1 — Köyü Kalkınma	6.459	762.000	6642	747.900	56	1
2 — Tarım Kredi	2069	1.325.000	2071	1.325.150	16	1
3 — Toprak - Su	1324	86.840	1394	90.340	3	—
4 — Tarım Satış	699	265.000	721	265.100	23	—
5 — Orman Köy Kalkınma	658	38.280	755	43.130	—	—
6 — Hayvancılık	357	39.200	374	40.050	—	—
7 — Balıkçılık	247	74.100	265	75.000	3	—
8 — Çay Üretim ve Satış	90	68.600	91	68.650	6	—
9 — Pancar Üretim ve Satış	19	570.618	19	614.182	—	1
10 — Toprak ve Tarım Reformu	2	1.427	12	1.427	—	—
11 — Konut	11.109	455.000	13.711	489.000	5	—
12 — Tüketim	1.915	170.500	2.145	182.000	2	—
13 — Esnaf Kefalet	605	375.000	658	415.000	25	1
14 — Küçük Sanat ve Sanayi	464	100.000	487	101.100	2	—
15 — Motorlu Taşıyıcılar	456	25.000	532	25.760	4	—
16 — Elektrik Üretim	13	918	13	918	—	—
17 — Sigorta	5	2.200	6	2.250	—	—
18 — Eğitim ve Yayın	11	3.200	11	3.200	—	—
TOPLAM	26.512	4.362.883	29.907	4.490.157	145	4

Bunlar 4.490.157 ortağı içerirler. Bu kooperatifler üst örgüt olarak 145 Birlik ve 4 Merkezi Birlik kurmuşlardır. Ancak bu kooperatifler çeşitli yasalara göre faaliyet halindedirler. Bunların içinde yurt ekonomisinde yeri ve sesi olan T.C. Ziraat Bankası vesayetindeki Tarım Kredi Kooperatifleriyle Tarım Satış Kooperatifleridir. Bu kooperatifler tarıma ve köylüye ve onların ürünlerine dönük uğraşı içindedirler.

Tarım Kredi Kooperatifleri, «üreticiler, aralarında ekonomik menfaatlarını korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım ilkesine dayanan ve tüzel kişiliği olan, değişir ortaklı, değişir sermayeli...» birer teşekküldürler. Bu kooperatifler Bölge Birlikleri ve Merkez Birlikleri kurabilirler. Son yıllarda kurmuş oldukları Merkez Birliği, Tarım Kredi Kooperatiflerine bir yön verme çabası içindedirler.

Tarım Satış Kooperatifleri, «ortakların ürünlerine devamlı sürüm ve alıcılar bulmak, lüzumunda bu ürünleri ham madde olarak işlemek ve böylece elde edilen maddelerin satışını yapmak; iç ve dıştaki araçlara giden kazancı üretmenlere mal ederek durumlarını yabancı ülkelerdeki üretmenlere karşı kuvvetlendirmek; Piyasada düzen verici bir yer olarak fiyatların zararlı dalgalanmalarının önüne geçmek, ürünlerin yoğaltım piyasasında en iyi fiyatlarla satışını başarmak; yurt ürünlerinin standartlaştırılmasında üretmenlerle çıkarıcılara düşen ödevleri gerçekleştirmek; ortakların üretim ihtiyaçlarına yarayan her araçları toptan ucuz olarak edininip dağıtmak gibi uğraşı yanında çıkan ürünlerini ucuza mal etmek, kalitesini iyileştirmek, satış kapasitesini artırmak ve bunların arzı ulusal piyasalarda en iyi fiyatla satışını sağlamak» için kurulmuşlardır.

Ancak bu kooperatiflerin, son yıllarda beklenen amaçtan saptırıldığı şikâyetleri vardır. Tabandan kopuk içi boş üst yapılar olarak nitelendirilmeğe başlanmıştır. Devlet olanaklarının savururcasına kullanıldığı, her türlü maliyet ve yarar ölçülerinden uzak kalındığı savı yaygındır. Bu kooperatiflerin büyük çiftçilerin yararlandığı araçlar haline geldiği, siyasal esintilerin etkilediği teşekküller olduğu kanısı vardır. Burada küçük üreticiye sağlanması gereken yararlar da hakça davranılmadığı ve ortakların birbirlerine değil, varlıklı büyük çiftçilerin yoksul küçük çiftçiye dayandığı ileri sürülmektedir. «Ürünün pazarlanmasında, piyasa mekanizmasının etkileri kaldırılarak,

10 «ÜLKEMİZ KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN BUGÜNKÜ DURUMU
VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER KONULU» KONFERASIN METNİ

Tarım Satış Kooperatiflerinin demokratik işlerliğe kavuşturulacağı ve böylece üreticiye tam anlamıyla hizmet eden kuruluşlar durumuna getirileceği Hükümetimizin verdiği sözler arasındadır.

Kırsal alanda yaşayan köylümüzü yakından ilgilendiren ve bunların birden fazla konularda ihtiyaçlarını karşılama amacıyla kurulmuş olan Köy Kalkınma Kooperatifleri genel bir kanun olan 1163 sayılı yasaya göre uğraşı içindedirler. Bu Kooperatifler Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığınca desteklenmekte ve agro - Indusrty bir eğilim göstermektedirler.

Yine 1163 sayılı kanuna göre kurulmuş, Esnaf ve San'atkârlar Kefalet Kooperatifleri, Toprak - Su Kooperatifleri, Pancar Üretim Kooperatifleri ön plânda yer alırlar. Bu son kooperatifler de bir milli bankaya dayanmışlardır. Ülkemizde gelişmemiş fakat varlığına kesin gereksinme duyulan Tüketim Kooperatifleri sahipsizdir ve kuruluşlarını izleyen kısa bir süre sonra eriyip kaybolmaktadırlar.

Görülüyor ki Devlet'in büyük ve haklı ilgisini çeken Tarımsal alandaki tarıma ilişkin kooperatiflerdir. Bu kooperatiflere devletin akçalı yardımı yanında teknik ve eğitim yardımı da yapılmaktadır. Devletin yardım ettiği kooperatiflerin semereli olması için onları gütmesi ve denetlemesi kadar tabii bir şey olmaz. Bu bakımdan özel kanunlarla da yetinilmemiş bu kooperatiflerin içinde buldukları hukukî ortam, tüzük ve yönetmeliklerle de kuvvetlendirilmiştir.

Köy Kalkınma Kooperatifleri gibi tarımsal kooperatifler genellikle çok amaçlıdır. Köy Kalkınma Kooperatifleri bizde, köy girişim ve liderliğine dayalıdır. Ortakların kooperatif bilinç ve eğitiminden yoksun olmaları bu sonucu doğurmuştur. Ancak bu kooperatiflerin giderek sanayie yönelmesi ve ürünlerin bu sanayide hammadde olarak kullanılır oluşu, ekonomimiz için mutlu sonuçlar yaratabilir. Ancak bu kooperatiflerin amaçtan sapma eğilimleri dikkatle izlenmelidir. Aksi halde bir gün bu kooperatifleri tarım dışına çıkmış olarak görmek olanak olur. Ortaklığın tarım dışındaki kesime kapalı tutulması bir tedbir olarak mütalâa edilebilir.

Köy kalkınma kooperatifleri, köyleri veya köy demetlerini kapsamı içine almamakta ve birey olarak köyü almaktadır. Bu ise Köy Kalkınma Kooperatiflerinin yurt içine etkili bir biçim-

«ÜLKEMİZ KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN BUGÜNKÜ DURUMU 11
VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER KONULU» KONFERANSIN METNİ

de yayılmalarını önleyici bir nedendir.

Ülkemizde bugünkü düzenin gerçekten kırsal alanın kalınmasına cevap verecek nitelikte olmadığı bilinmektedir. Kırsal alanda toplumsal birimler çok dağınıktır. Bunların en uygun yerleşim merkezlerinde kurulacak yerleşim birimleri yaratma girişimi akılsal bir hareket olarak görülmektedir. Burada birbirini tamamlayan tarımsal ünitelerin toplanmasında hem sosyal ve hem de ekonomik yarar vardır.

Yurdumuzda köylerin çoğunda nüfus 500 kişinin altındadır. Binlerce köyün nüfusu sadece 200-500 kişi arasındadır. Bu nedenle köyün liderliğinde ve yalnız bir köyde kurulan kooperatifler iktisadi rasyonalite ilkelerine aykırı bir düzeyde kalmakta ve kaynak israfına neden olmaktadır.

Ülkemizde kooperatiflerle çeşitli Bakanlıklar ilgilidir. Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri, T.C. Ziraat Bankasının bağlı olduğu Ticaret Bakanlığının, Köy Kalkınma Kooperatifleri Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığının, Yapı Kooperatifleri İmar ve İskân Bakanlığının, Orman Kooperatifleri Orman Bakanlığının denetimi yönetimi ve gözetimi altındadırlar. Öteki Bakanlıklardan Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gümrük ve Tekel Bakanlığı da denetecek ve gözetecek kooperatif bulmuşlardır. Her Bakanlığın personeline ait küçük birer tüketim kooperatifi de o Bakanlık binasının bir köşesinde yer almıştır. Bu Bakanlıklar kendi denetim ve himayesine verilmiş olan kooperatiflere ayrı ayrı hizmet götürme gayreti içindedirler. Bu hizmetin sürdürülmesi ve maksadın oluşması için geniş kadroların yaratılmasına, bürokrasinin yayılmasına yol açılmaktadır. Ayrıca uygulanan yöntemlerde bir koordinasyonun olmayışı, tutarlı ve ülkemiz koşullarına özgü bir kooperatifçilik siyaseti üzerinde birleşilmeyişi akçalı israf yanında zaman savurganlığına da neden olmaktadır.

Kooperatifçilik hareketinin böylece çok başlı olarak sürdürülmeğe çalışılması, amaca ulaşma gayretlerini kırmaktadır.

Kısaca ifade edilmesi gerekirse, yurdumuzda kooperatif hareketi bugünkü uygulamasıyla başarılı olamamıştır.

Bu güne kadar kooperatifçilik hareketinin nitelik bakımından istenen ve etkin biçimde gelişmemiş olmasını Türkiye'de geçerli bir ekonomik sistemin ve buna dayalı olarak sür-

12 «ÜLKEMİZ KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER KONULU» KONFERANSIN METNİ

dürülmesi gereken bir ekonomi politikasının elvermemiş olmasına bağlamak mümkündür.

Ülkemizde Kooperatifçilik alanında yapılmış çok sayıda araştırmalar, çalışmalar, toplantılar ve yayınlar vardır. Buna karşın hareket bir türlü bilinçlenememiş ve hızlanamamıştır. Hareket çiçeklenirken esen çıkarıcı siyasal rüzgârlar onu dalında kurutmuştur. Demek oluyor ki burada yalnız kooperatif ortaklarının değil, etkin siyasal çevrelerin de kooperatif bilinç ve faziletini benimsemeleri gerekecektir.

O halde bu güne kadar uygulanan kooperatifçilik hareket ve siyasasında bir olumsuzluk ve seçilen modelde bir isabetsizlik vardır. Yeni bir modeli, toplumumuzca benimsenecek alt tabana dayalı, demokratik kooperatifçilik modelini getirmek gerekecektir.

Burada Demokratik Kooperatifçilik derken, Devletin desteğinden yoksun, kendi başına özgürlüğü ile bırakılmış kooperatif biçimi anlaşılmalıdır. Geçen uygulama göstermiştir ki bir sallantı halinde olan özgür kooperatifçiliğimiz dahi Devlet'in yardım ve desteği özlemini çekmektedir.

Kooperatifçiliğimiz ülkemizde henüz geçerli mecrasını bulamamış olmasına rağmen özellikle son yıllarda kooperatifliğe karşı halk arasında bir ilgi ve sempati sezilmektedir. Bu olayı sevinçle karşılamak gerekir. Ve yine son yıllarda kooperatifliğin özgür bir ortam içinde kendi başlarına bırakılması halinde olumlu bir sonuç alınmayacağı inancı da kuvvet kazanmaktadır. Kooperatifçilik felsefesi, kooperatiflerin serbest piyasa rekabet alanına terk edilecek bir ticari kuruluş olarak değil, sosyal bir kurum olarak var olduğunu benimser. Şu halde Devlet'in birer sosyal kuruluş olan kooperatiflerin yanında olması ve desteğini esirgememesi en etkin koşuldur.

Hayat pahalılığını önlemek ve üretici ile tüketici arasındaki zincirin halkalarını azaltmak ve yolu kısaltmak için kentlerde tüketim kooperatifleri ve bunların yurt düzeyine yaygın birliklerinin kurulması önerilebilir. Ancak ülkemiz bir tarım memleketidir. Nüfusumuzun % 60'ı kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Bunlardan önemli bir kesim her yıl ekonomik ve sosyal nedenler ve baskılar altında kentlere doğru göç etmekte ve akıtmaktadırlar. Bu akışın Kooperatiflerle önlenebileceği ve bu koo-

peratiflerin göçecek kırsal bölge insanlarına yaşam kaynağı olacağı bilinmektedir.

Köylü bireydir. Onların bir araya gelmeleri işbirliği ve karşılıklı yardım ve dayanışma bilincine ulaşmaları için yapılacak her çabaya değer. Burada ısrar etmek yerinde olacaktır. Köylüyü gelenek ve göreneklerinden sıyırmak ve birbirlerine bağlamak için sürekli telkin yapılacaktır.

Köylünün kooperatifleşerek, köylerin bilinçlenerek birleşmeleri ve güçlerini akümüle etmeleri onların yaşam düzeyini artıracığı gibi, ülkenin ekonomik ve sosyal görüntüsünü de değiştirecektir.

Kooperatifçilik bilincine ulaşmış olan küçük çiftçilerin tarımda uygulayacakları yeni araçlar, mali sistem, piyasa kavramı ve tarımsal eğitim ve teknik bilgi onların kuracakları kooperatiflerle elde edilmiş olacaktır. Bu küçük çiftçinin genel kültürünün gelişmesine de vesile yaratacaktır. Kooperatifler kuramsal birer mekanizma olarak kullanılabilirler. Her hangi bir işi kooperatif tekniği kullanarak örgütleme, modern ve tarımsal sistemin bir biriyle ilgili çeşitli öğelerini örgütleme anlamına gelir. Ancak yapısal dönüşümleri gerçekleştirmeden sorunlara sadece kooperatifler yolu ile çözüm getirileceğini var saymak yanlış uygulamalara da zemin hazırlayabilir. Burada karşımıza çıkan en önemli sorun, var olan kooperatiflerin çok amaçlı ve belli bir optimum büyüklükte kooperatif biçimlerine nasıl dönüşebileceğidir.

Tarımsal amaçlı kooperatifleri çok yönlü kooperatiflere dönüştürmek tek tip kooperatifler durumuna getirmek de önerilebilir. Aslında kuruluş biçimi açısından çok amaçlı imiş gibi görünen kooperatiflerin uygulamada gerçek rayına oturtulmasında yarar vardır.

Küçük çiftçiler hem iç ve hem dış pazara karşılık verebilecek ve çiftçiye kendi yargısı üzerinde egemen kalacağı esnek bir sistemde bütünleştiren başlıca örgüt biçimi, çok amaçlı çiftçi kooperatifleri olmuştur.

Bütün ülkeye yaygın bir kooperatif sistem ve eylemi ulusal çapta örgütleyebilmenin güç ve zaman alıcı olduğu da hatırlanmalıdır. Üretimi çabucak artırmak isteyenler örgütlenmenin zaman alıcı olduğunu bir karşıt sav olarak ileri sürebilirler.

Halkın çok amaçlı kooperatif düzen içinde örgütlenmesi hem hızlı iktisadi büyümenin, hem de istikrarlı ve modern bir toplum yaratılmasının en güvenceli yolu olmaktadır. Modern tarımın aile işletmelerinden kurulu kooperatif örgütlerce de gerçekleştirileceği hususuna gerekli ağırlığı vermek zorunludur. Çiftçilerin kendi kooperatif girişimlerini ve kooperatif hareketinin sağlaması gereken hizmet ve olanaklarının kendi kendilerince sağlanabilir bir hale getirilmeleri asıldır.

Kırsal alandaki halkın örgütlendiği ve örgütleri eliyle her türlü sömürden ve aracıdan kurtularak kendi ürününü daha verimli yapabildiği, ürününü ülke içinde veya dışında pazara gönderebilecek demokratik kooperatifleşme hareketinin bütünlüğü içinde kalındığı sürece başarı elde etmemek için bir sebep yoktur. Ekonomik bağları bakımından bir merkez ile ilişkisi gerçekleşecek olan çevredeki bütün köylerin topladığı tarım arazisini ve o arazi üzerinde yaşayan köylünün bütün sorunlarını inceleyen, denetleyen ve onlar kendi olanakları içinde çözüm bulmaya çalışan bir model yaratılmalıdır.

Köylünün gerçek bir biçimde örgütlenmesi ve ekonomik sosyal kalkınmasının hızlanması çareleri ihmal edilmemelidir. Kırsal alanda yaşayanların örgütlenmesi yersel tarıma bağlı sanayi oluşmasını ve gelişmesini sağlayacaktır. Köylüyü iş sahalarına çekmek değil iş sahalarını köye götürmek temel uğraşı olmalıdır.

En küçük köyde, köylünün bir kooperatif içinde örgütlenmesi ve kooperatiflerin akılsal bir biçimde yönetilmesi ve üst örgütlerinin çatısı altında toplanarak ortak çıkar ve güç birliğiyle yurt düzeyine yayılması ve yurdun kooperatif ağlarıyla örülmesi sadece köylü uğraşlarını ve emeğini değerlendirmekle kalmayacak, yanı sıra yurtnüfusunun yaşam düzeyinin yükselmesine de neden olacaktır.

Burada Devlet'in yine desteği aranacaktır. Kooperatifçiliğin yararlarından istifade edilmesi ve gereken ölçüde sağlanabilmesi devlet'ce yapılacak yardım ile orantılıdır. Devlet bu desteği sağlayarak demokratik halk kooperatifçiliğini güçlendirmelidir. Köylüleri üretim ve pazarlama için, araçlarını gereçlerini ve tüketim maddelerini ucuza edinebilmeleri için, ileri tarım işletmeciliğine geçebilmeleri ve köylerin bayındırlaştırılabilmeleri için, dar ve orta gelirli halk topluluklarını, pahalılık-

«ÜLKEMİZ KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN BUGÜNKÜ DURUMU 15
VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER KONULU» KONFERASIN METNİ

tan kurtarabilmeleri ve konuta kavuşabilmeleri için; esnaf ve san'atkârların, tüm araçlarını ve gereçlerini ucuza sağlayabilmeleri ve büyük anaparanın baskısından kurtulabilmeleri için kooperatifleşmeğe özendirilmelidirler.

Kooperatifçilik hareket noktası olarak köylüden başlamalıdır. Bu arada kooperatifler başarılı bir toprak reformunun kesin gereği sayılmalıdır.

Bir yandan ağaçlandırma ve eroziyonla mücadele hızlandırılıp yeni orman sahaları geliştirilirken, bir yandan da tarla, bağcılık, zeytinlik ve her türlü yemişçilik gibi tarım işletmeciliklerinde veya hayvancılıkta kullanılmaya daha elverişli orman yörelerinden, köylülerin veya kooperatiflerin, bu amaçlarla yararlandırılmaları yerinde olacaktır. Bu nedenle orman alanlarında köylü kooperatifleri devletçe desteklenmelidir. Kooperatiflerin işletmeciliği başarılı ve etkin biçimde yapabilmelerine Devlet'in yardımı olmalıdır. Verimli orman işletmeciliği için gerekli kamu hizmetlerinin, ve ağaç el san'atlarının kooperatifler aracılığıyla gerçekleştirilmesi olanaktır.

Türkiye'de tarım gerek ulusal gelir ve üretim, değeri bakımından gerekse toplum ya da çalışan nüfus açısından ticari ve sınai kesimde çalışanlardan onların milli hasılaya katkılarından önde gelmektedir. Nüfusun her yıl % 2.6 oranında artmakta olduğunu da hesaba katarsak, tarım faaliyetinin ne kadar küçümsenmeyecek bir çizgide olduğu anlaşılır.

Tarım ayrıca sanayiın kısmen hammaddesini vermekte ve dış ticarete önemli bir yer almaktadır. Türkiye için vazgeçilmez bir uğraşı alanı olan kırsal bölgelerde yaşayan köylülerin kooperatifler biçiminde örgütlenmesi ve üretimin ve emeğin değerlendirilmesi kaçınılmaz bir yöntemdir.

Kentlerde hayat pahalılığından, fiyatların giderek yükselmekte olduğundan yakınılmaktadır. Hayat pahalılığı sadece milli paranın değer kaybetmesinden doğmaz. Hayat pahalılığı üretici ile tüketici arasında uzanan yola gereksiz olarak giren araçların bulunuşu nedeninden de doğar. Üretici ile tüketici arasındaki yolun kısaltılması, mal akımının hızlandırılması, hayat pahalılığını kısmen ortadan kaldıracı bir etken olur.

Kentlerde kurulacak Tüketim Kooperatifleri amacı elde etmeğe elverişlidir. Bakanlıklar personelinin ayrı ayrı kurdukları

16 «ÜLKEMİZ KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN BUGÜNKÜ DURUMU
VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER KONULU» KONFERASIN METNİ

rı kooperatiflerin birleştirilerek güçlenmelerinde yarar umulabilir. Böylece büyüyecek Tüketim Kooperatiflerinin üretim kooperatifleri ve üreticilerle doğrudan doğruya ilişki kurarak, araçların elde ettikleri haksız kazançları kooperatiflerine ve dolayısıyla ortaklarına intikal ettirebilirler. Tüketim kooperatiflerinin kurulmasında Belediyeler önyak olmalıdırlar. Hemen şunu ifade etmek gerekir ki polisiye tedbirlerle, hayat ucuzlatılmaz. Sorun ekonomiktir. Burada ekonomik tedbirler rol oynar.

Kooperatiflerin gelişmesi için malî kaynakların yeterli olması da zaruridir. Kooperatifler sermaye teşekkülleri değildir. Bu bakımdan krediye gereksinme duyarlar. Bugün tarımsal alanda çalışan köylüler T.C. Ziraat Bankası kaynaklarından, Esnaf ve san'atkârlar Halk Bankası imkânlarından bir kısım kooperatifler bazı bankalardan kredi bulmakta ya da Bakanlık fonlarından yararlanmaktadırlar. Bankalar tarafından yapılan finansmanların yine temel kaynağını Devlet ve hazinesi teşkil etmektedir. Bu olasılıktan yoksun olan kooperatifler de vardır. Bunların kredi gereksinmelerini karşılayacak bankalar ve malî kaynaklar var değildir. Bu kooperatiflerin de ayakta durabilmeleri gelişmeleri, yurt ekonomisine yararlı olma şansları yaratılmalıdır. Bu bakımdan bir «Kooperatifler Bankası»nın kurulması en ivedi koşuldur.

Konuyu iki tümleç ile özetleyecek olursak Türkiye'de var olan ve varolacak olan kooperatiflerin kurulacak bir Kooperatifler Bakanlığı'nda toplanması ve % 51 ine Devlet'in katıldığı kooperatifler, kooperatif ortakları, Halk'ın, yabancı ülkelerde çalışan yurttaşlarımızın ortak olacağı bir Kooperatifler Bankası'nın kurulması ile hareketin hızlandırılması ve Türkiye çapında ekonomik ve sosyal örgütlenmenin yaratılması en tutarlı çözüm yolu olacaktır.

TARIMDA ORTAKLAŞA MAKİNA KULLANIMI

Dr. Ayhan ÇIKIN
E. Ü. Ziraat Fakültesi
Ziraat Ekonomisi ve İşletmeciliği
Bölümü
BORNOVA - İZMİR

I. GİRİŞ :

Gelişen bilim ve teknoloji üretimin boyutlarını geniş şekilde etkilemektedir. Bilimde ve teknolojideki devrimlere, iş araçlarında ve yöntemlerinde, üretim teknolojisinde ve üretimin organizasyonunda, enerji kaynaklarında ve emeğin (işin) içeriğinde meydana gelen birbirine bağlı değişimlerin bir bütünü olarak bakılabilir.

Bilimde ve teknolojide meydana gelen değişimler üretimin üç temel ögesini yavaş yavaş değiştirdiği gözlenmektedir. Bunlardan birincisi mekanik yöntemlerin (mekanizasyonun) iş araçlarını değiştirmesi, ikincisi eski ve klasik enerji kaynaklarının yerine yeni enerji kaynaklarının (gaz ve sıvı yakıtın kullanım alanının genişlemesi, nüklüer enerjinin gelişmesi) alması, üçüncüsünde kaynak üretiminde ulaşılan yeni evrelerdir (10, S. 9- 11).

Bu nedenle ihtiyaçların niteliğinin ve niceliğinin farklılaştığı günümüz koşullarında eldeki mevcut kaynakların en iyi ve en etkili bir biçimde kullanılması önem arz etmektedir.

Bilindiği gibi üretimde yeni teknolojilerin ve yeni bilimsel bulguların kullanılması işin nicel ve nitel etkisini artırmaktadır. Belirli işlerin zamanında ve kaliteli bir biçimde yapılması

üretimi ve verimliliği artırmaktadır. Zahmetli ve yorucu olan tarım işlerinde makinanın kullanılması, çalışan insan için daha iyi iş koşullarının yaratılması önemli bir husustur. Ancak makinanın belirli bir üretim kesiminde kullanılması, farklı ekonomik ve sosyal yapıya göre farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunları çözümleyici tedbirler alınmadan gelişen ve değişen teknolojilerin üretimde kullanılması, özellikle bölüşümü eldeki kaynak mülkiyetine göre olan az gelişmiş ülkelerde, önemli sosyal rahatsızlıkların meydana gelmesinde önemli bir nedende olabilmektedir.

Makinalar ve diğer araçlar, bilindiği gibi, üretimde kullanılan iş araçlarıdır. Özellikle işin hızını artırarak emek verimliliğinin artmasına olanak verirler. Mekanizasyon genellikle emek yerine geçme özelliğine sahip bulunmaktadır. Üretim sonuçlarının, üretim araçları mülkiyetine göre bölüşüldüğü ülkelerde teknolojik gelişmeden yararlanma, sosyal yapıda önemli çelişkileride beraberinde getirmektedir.

Diğer taraftan tarım işletmelerinin büyük çoğunluğu da çok parçalı ve küçük ölçekli üretim birimleri durumundadır. (Tablo 1 — 6).

Bu tip küçük işletmelerde çoğu kez iş kapasitesi ve maliyeti yüksek olan makinalardan gereği gibi faydalanmak mümkün olamamaktadır. Bunun yanında arazi toplulaştırması uygulanan işletmelerde makina kullanımında artışla sağladığı bazı araştırmalarda vurgulanmaktadır. (25, S. 20). Ancak gelişen teknolojinin olanaklarından yararlanmak, küçük ölçekli işletmeleri de makina kullanma fırsatı vermek için çeşitli ülkelerde ortaklaşa makina kullanımının farklı biçimlerinin teşvik edildiği gözlenmektedir.

Öte yandan işletme büyüklüğü ve ortaklaşa makina kullanım alışkanlığının artması birim alana düşen masrafın azalmasına nede nolduğu bazı araştırmalarla saptanmıştır. Örneğin Almanya'da yapılan bir araştırmada 20 ha. lık bir işletmede hektara biçer döver maliyeti, kendi makinası ile çalıştığında 192, müteahhit firmadan kiralanması halinde 120, Makina birliklerinden temin edildiğinde 117, 3 üyeli bir ortaklıkta 81, 4 üyeli bir ortaklıkta 64 DM. olarak bulunmuştur. (Tablo : 3). Sosyal bazı sürtüşmeler azaltılabildiği takdirde ortaklaşa makina kullanımının oldukça önemli ekonomik avantajlar sağladığı söylenebilir (4) (13) (14) (19).

Tablo 1. Tarım İşletmelerinin Büyüklüklerine ve İşledikleri Alanlara Göre Dağılımı

İşletme Büüklüğü (Da)	1963		1970	
	İşletme sayısı %	İşlenen alan (%)	İşletme sayısı (%)	İşlenen alan (%)
1 — 50	68,8	24,4	75,1	29,6
51 — 100	18,1	23,9	14,7	23,2
101 — 200	9,4	23,7	7,1	21,8
201 — 500	3,2	17,0	2,6	14,3
501 — 1000	0,4	4,5	0,4	5,7
1001 +	0,1	6,5	0,1	5,4

Kaynak : D.İ.E.

Tablo 2. Tarım İşletmelerinde Parsel Sayısı

İşletmelerin Parsel sayısı	1950 %	1963 %	1970 %
1	5,4	9,5	16,0
2 — 3	22,7	20,8	30,4
4 — 5	23,2	19,9	21,4
6 — 9	26,1	24,9	19,4
10'dan fazla	22,6	24,8	11,6

Kaynak : D.İ.E.

Tablo : 3. Tarımda Çeşitli Makina Kullanma Usullerine Göre Hektara Toplam Makina Masrafı ve İşçi İhtiyacı (Biçerdöver Makinasında)

İşletme Geniş- liği (Ha)	Kendi maki- nası ile çalışma	Müteahhit firmadan kiralama	Makina Birliğinden kiralama	Makina Örgütü	
				3 Üyeli	4 Üyeli
5	703 Dm.	120 Dm.	117 Dm.	249 Dm.	195 Dm.
10	362	120	117	139	110
20	192	120	117	81	64
30	135	120	117	60	—
40	107	120	117	—	—
50	90	120	117	—	—
60	79	120	117	—	—
Hektara gerekli insangücü (Saat)	4	—	—	4	4

Kaynak : H. SIEGFRIED, «Tarımda Müsteerk Makina Kullanma Örgütleri». M.P.M. 1972 Konferans Tebliği, Ankara.

II. ORTAKLAŞA MAKİNA KULLANIM BİÇİMLERİ :

Bilindiği gibi, olanakları sınırlı olan çok sayıdaki küçük üreticilerin, kıt olan kaynaklarını, gönüllülük esasına göre, birleştirerek daha etkin bir üretimde bulunabilmeleri veya kendilerine gerekli olan mal ve hizmetleri daha ucuza temin etmeleri için girişimlerde bulunmaları kooperatif veya ortaklaşa çalışmanın temelini teşkil etmektedir. Bu noktadan hareket ederek küçük işletmelerde gelişen teknolojiden faydalanma olanaklarının yaratılması, işlerin zamanında yapılması, işin nicel ve nitel artımının sağlanması, işgücü ve global verimliliğin artırılması v.s. olanaklarının yaratılması ancak ortaklaşa makina kullanım şekilleriyle çözümlenebilir.

Küçük çiftçiler, kapasitelerinin oldukça üstünde olan makinaları genellikle işletmelerinde kullanamamakla beraber onla-

rın hizmetlerinden de çeşitli biçimleride yararlanma olanaklarını araştırmaktadır. Böylece büyük kapasiteli makinalardan çok sayıdaki çiftçilerin yararlanma olanakları doğmaktadır. Bu nedenle makinalardan ortaklaşa yararlanmanın başlıca biçimlerini kısaca değinmekte yarar umulmaktadır.

1. DEVLET MAKİNA PARKLARI :

Genellikle gelişmekte olan ülkelerde veya geri kalmış bölgelerde; makinaları tanıtıcı, alışkanlık kazandırıcı, bu konuda eğitimi geliştirici amacıyla kurulabilir. Devlet kurduğu makina ile maliyetine veya maliyetinin altında hizmeti üreticilere sunabilir. Böyle bir uygulama, gelişmekte olan ülkelerde tarımın mekanizasyonunda zaman kazandırması, üretim hızını artırmada makina kullanımını teşvik etmesi, gelişen teknoloji ile üreticinin biraraya gelmesini sağlaması bakımından önem arz eder. Ancak, bürokratik işlemlerin çokluğu ile makinanın zamanında ve verimli bir biçimde kullanılamaması durumları da çoğu kez olumsuz makina işletmeciliğini doğurabilir.

2. KOMŞU YARDIMLAŞMASI :

Ortaklaşa iş yapmanın en eski biçimlerinden biridir. Karşılıklı güven esasına dayanır. Yazılı (resmi) bir sözleşme şekli olmamakla beraber bazen yardımlaşmanın biçimi, zamanı, masrafların paylaşımı v.s. sözlü veya yazılı bir temele dayandırılabilir. Ancak bu biçim yardımlaşmanın kurallarını çevrenin örf ve âdetleri belirler.

3. TARIM MAKİNALARI ORTAKLIĞI :

Bazı durumlarda tarım makinalarının kullanımı veya işletmesi belirli bir ortaklık kuralları içinde olabilir. Bu tip ortakların küçük veya büyük tipleri olabilir (14).

3.1. Küçük ölçekli ortaklık biçimi : Bu tip ortakların ortak sayısının genellikle 6'dan az olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Ortak sayısının ve dolayısıyla iş hacminin az olması kompleks makinaların kullanılması da bu makinaların

bilgili bir şekilde kullanılmasını imkân verecek eleman istihdamı, sözleşmelerin genellikle sözlü ve karşılıklı güvene dayanması, masrafların paylaşımı v.s. gibi konularda ortaklar arasında bazı sürtüşmelere meydan vermesi başlıca olumsuz yönlerini teşkil eder. Buna karşılık formalitelerinin azlığı, birim alana maliyeti düşürmesi, az ortaklı olması nedeniyle ortaklar arası sürtüşmeyi en az düzeylerde bulundurulabilmesi en önemli olumlu yanlarıdır.

3.2. Büyük ölçekli ortaklık biçimi : Ortak sayısı genellikle 6'dan fazla olan ortaklıklardır. Ancak bu sayı her zaman iş hacminin büyüklüğünü tam olarak ifade etmeyebilir. Ortaklık koşulları ve işlerin organizasyonu yazılı bir esasa bağlanabilir. İş hacmi ve ortaklık alanı geniş olduğundan makinalardan anlayan uzman kişiler istihdam edilebilir. Dolayısıyla makinalar ortakların emrine sürücülerini ile birlikte verilir. Bu durumda daha kompleks makinaların kullanılmasına imkân verir. Birim alan başına makina yatırım ve hizmet payı azalır. Bu olumlu yönlerine karşılık bu tip ortaklıkların bazı olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Örneğin ortak sayısının fazla olması karşılıklı güveni yeterince sağlamada, masrafların dağıtımında, iş azamilerinde makina kullanımında öncelik tesbitinde, ortaklığın dağılması halinde uygulanacak işlemlerde önemli güçlüklerle karşılaşılabilir.

4. TARIM MAKİNALARI KOOPERATİFLERİ :

Tarım makinalarından kooperatif esasa göre faydalanma biçimidir (19). İster tek yönlü isterse çok yönlü olsun kooperatifler, tarım makinaları işletmeciliği ile ortaklarına ucuz makina hizmeti temin edebileceği gibi ihtiyaç anında yeteri miktarda alet ve makinayı hizmete hazır olarak bulundurması kooperatiflerin başlıca amaçları arasındadır.

Kooperatifin mülkiyetinde bulunan makina parkından yararlanma karşılığı olarak çiftçiden, ya yapılan işin kapsamına göre veya alet ve makinanın o çiftçinin emrinde kaldığı süreye göre bir ücret takdir edilir.

Kooperatif esasa uygun olarak ortaklaşa makina kullanımı çevrenin ve ülkenin sosyo-ekonomik koşullarıyla yakından il-

gilidir. Kooperatifi oluşturan ortakların iş kapasiteleri, eğitim durumları gelir düzeyleri v.b. gibi konular kooperatiflerin başarısını olumlu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bakımdan kooperatif makina işletmeciliğinden çok, âlet ve makina tedarikinde kooperatif metotdan yararlanmanın daha yaygın olduğu gözlenmektedir (14, S. 26 - 28).

5. MAKİNA BİRLİKLERİ VE MAKİNA RİNGLERİ:

Son 20 - 25 yıldır Batı Almanya'da görülen Makina Birlikleri ve Makina Ringleri ortaklaşa makina kullanımında görülen önemli gelişmelerden biridir.

5.1. Makina Birlikleri : Makinaların mülkiyeti birliğe aittir. Belirli bir bölge veya yörede yeter sayıda makina yok ise bu yörede bir makina birliğinin kurulmasının uygun olacağı kanaati daha yaygındır. Makinalar Birlik adına müşterek olarak satın alınır. Makinaların alımı, bakımı, tamiri ve işletmesi birliğe aittir. Bu nedenle makina birlikleri daha ok küçük işletmelerin çoğunlukta olduğu yörelerde gelişmiştir. Almanya'da 2 - 3 kişi bir birlik kurabilir. Ancak eğilim daha büyük birliklerin kurulmasıdır. Birlik merkezi genellikle bir köydür. Köy makina birlikleri aralarında birleşerek daha büyük işletme ünitesi yaratmaktadırlar. Devlet makina alımlarında, birlik müdürlerinin maaşının ödenmesinde birliklere yardımcı olmakta ancak müdürlerin tayin işlemine karışmamaktadır (17).

5.2. Makina Ringleri : Makina ringlerinde makinanın mülkiyeti şahıslara aittir. Genellikle bir bölge veya yörede makina sayısı çoksa birlikten ziyade ring şeklinde örgütlenme daha elverişli olmaktadır. Bu nedenle makina ringleri daha çok büyük işletmelerin bulunduğu yörelerde gelişmiştir. Ring ortakları makinalarının tiplerini ve boş zamanlarını yöneticilere bildirirler. Aynı şekilde makinayı ihtiyaç duyan ortaklarda işinin niteliğini ve miktarını yöneticilere ulaştırırlar. Böylece ringler, makinalarının boş zamanları olan çiftçilerle bu makinalardan faydalanmak isteyen çiftçileri bir araya getirmiş olurlar. Bunun için en önemli husus, işletmelerle ring merkezi arasındaki haberleşmenin (ki bu genellikle telefonla yapılır) iyi bir şekilde organize edilmesidir. Makina ringlerinin ortakları sadece çiftçiler değildir. Çiftçiler dışında makina işleten kişilerde bu ringlere girebilirler (19).

5.3. Görüldüğü gibi makina birlikleri makinaya ihtiyaç duyan küçük işletmelerin, makina ringleride iş kapasitesini yeterince değerlendiremeyen makina sahibi olan ve bu makinaları değerlendirebilecek arazi sahibi işletmelerin kurduğu ortaklıklardır. Koşullara göre pratik çözüm sağlayan ve kısa sürede Almanya'da yaygınlaşan bu kuruluşlara Alman hükümeti de önemli katkılarda bulunmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi belirli nitelikte yöneticilerin istihdamında devlet parasal yardım yapabilmektedir. Bunun yanında bu gibi kuruluşların makina temininde devlet ucuzlatılmış kredi verebilmektedir.

Öte yandan toplu makina alımları ile daha ucuza indirimli makina alımı sağlanabilmekte, birim başına makina alım ve hizmet maliyeti azalmaktadır. Makinaların tam kapasite ile çalışma olanağı yaratıldığından daha az makina ile daha çok iş yapma olanağı yaratılmış bulunmaktadır.

6. TARIM MAKİNALARI MÜTEAHHİTLİĞİ ;

Daha çok tek başına bir işletmecilik biçimidir. Çevreye uygun makinaları alan kişi veya kişiler birim veya iş süresine göre ödenen bir ücretle çiftçilerin işlerini yaparlar. Geniş bir uygulama alanı bulunmakla beraber, daha ucuz ve daha etkin bir ortaklaşa makina kullanımı olanağı yaratmadığından konumuz dışında bırakılmıştır.

III. ORTAKLAŞA MAKİNA KULLANIMININ YARARLARI VE SAKINCALARI

Ortaklaşa makina kullanımı, herşeyden önce iş düzeyi makina kapasitesine göre düşük birden fazla çiftçinin bir arada bulunmalarını gerektirir. Bu nedenle bu eylemin makinanın ekonomik kullanılması, birden fazla kişinin kendi aralarındaki ilişkileri v.s. açısından olumlu ve olumsuz yönleri bulunabilir.

1. ORTAKLAŞA MAKİNA KULLANIMININ YARARLARI :

Ekonomik güçleri sınırlı olan küçük çiftçileri gelişen bilim ve teknolojinin olanaklarından yararlandırarak daha etkili ve

daha kaliteli bir üretimin sağlanmasına hizmet edebilir. İşin nitel ve nicel yönü artarak verimliliğin artmasını sağlar. Ortaklaşa makina kullanım örgütleriyle makinaların tam kapasitede çalışması sağlanabilir ve dolayısıyla birim başına makina kullanım maliyeti azalır. Makinalarla uğraşacak yetişkin elemanların istihdamını kolaylaştırdığı için makinaların daha bilgili ve etkili kullanılmasını imkân verir. İş azamilerinden rahatça sıyrılabilme olanağı yarattığı gibi işgücü tasarrufu yaratır ve kalan işgücünün başka sahalarda kullanımını olanak hazırlar.

2. ORTAKLAŞA MAKİNA KULLANIMININ SAKINCALARI :

Ortaklaşa makina kullanım örgütleri bazı kurallara göre çalışmak zorundadır. Bu nedenle makina kullanım serbestliği bir ölçüde sınırlandırılmış olur. Örgüt üyeleri istedikleri makinaları istedikleri anda temin edemeyebilirler. Makina kullanımında öncelik tayini ortaklar arasındaki ilişkilerde sürtüşmeler doğurabilir.

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER :

Türkiye tarımında küçük ölçekli üretim birimlerinin hakim olduğu görülmektedir. Yine Türkiye tarımında parçalı işletme oldukça fazla bulunmaktadır. Örneğin Gediz Havzasında 30 dekarın altındaki işletmelerin ortalama parça sayısı 3,245 dekardan büyük işletmelerin ortalama parça sayısı da 10 dur. Genel ortalama olarak bu havzanın işletmeleri 4 parçalıdır. Fazla parça sayısı, eğer parça genişliği küçük ise, işgücü ve makina gücünün etkisini azaltmaktadır (2).

Yine Gediz Havzasının ova köylerinden seçilen 142 işletmenin bazı verileri tablo 4 ve 5'de özetlenmiştir.

Tablo : 4. Gediz Havzası ova köyleri tarım işletmelerinde işletme genişliğine (büyüklüğüne) göre işletme sayısı, arazi, traktör dağılımı ve bir traktöre düşen arazi miktarı, işçi ücreti ve net işgücü verimliliği.

İşletme Grubu	İşletme sayısı (%)		Arazi (%)		Traktör (%)		Bir traktöre düşen alan (Da.)	İşçi ücreti (TL/EİG)	Net verimlilik (TL/EİG)
	Basit	Birikimli	Basit	Birikimli	Basit	Birikimli			
1 — 30 da	63,23	63,23	25,41	25,41	4,33	4,33	1871	24	12
31 — 60 da	19,23	82,46	17,11	45,52	7,90	12,23	690	23	24
61 — 100 da	10,03	92,49	16,33	58,85	31,57	43,80	165	23	39
101 — 245 da	5,26	97,75	18,82	77,67	34,21	78,01	175	23	32
245+ da	2,25	100,00	22,34	100,00	21,99	100,00	224	22	44
Genel	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	319	23	26

Tablo 5. Gediz Havzası Ova Köylerinde Bulunan Tarım İşletmelerinde İşletme Gruplarına Göre Çeşitli Değişkenlerin Durumu (1971) yılı sonuna göre

	1. GRUP 1—30 da	2. GRUP 31—60 da	3. GRUP 61—100 da	4. GRUP 101—245 da	5. GRUP 245+ da	GENEL
1. İşletme Sayısı (%)	63,23	19,23	10,03	5,26	2,25	100,00
2. İşlediği alan (%)	25,41	17,11	16,33	18,82	22,34	100,00
3. Ortalama işletme genişliği (Da)	18,78	41,43	75,82	166,53	462,97	47,60
4. Ort. parsel sayısı	3,17	4,57	5,52	8,25	10,11	4,10
5. a) Sahip olunan traktör (sayısal) (%)	4,33	7,90	31,57	34,21	21,99	100,00
b) Sahip olunan traktör (değer) (%)	0,31	8,68	21,61	42,84	26,56	100,00
6. Sahip olunan romork (değer) (%)	—	13,88	28,86	39,25	18,00	100,00
7. Sahip olunan toplam traktör aksamı (%)	9,29	10,88	20,60	36,17	23,06	100,00
8. Sahip olunan küçük çiftçi aletleri (%)	39,21	26,38	13,38	14,84	6,20	100,00
9. Alet-Makina varlığı (%)	10,60	11,55	20,29	35,23	22,32	100,00
10. İş hayvanları varlığı (değeri) (%)	50,53	30,02	15,22	3,44	0,77	100,00

11. İşletmede kullanılmayan aile işgücü (%)	59,98	51,71	53,44	56,85	53,44	57,22
12. Dekara kullanılan işgücü (EİG/da)	18,76	15,10	11,95	8,86	7,28	12,21
13. İşgücü etkenliği (%)	97,00	97,00	92,00	90,00	98,00	96,00
14. İşgücü verimliliği (TL/EİG)						
a) Brüt (GSÜD)	32,66	44,03	49,90	53,86	62,71	44,83
b) Net (GSÜD)	11,93	24,11	39,24	31,88	44,25	26,36
15. Ücretleri (TL/EİG)	23,62	22,54	23,01	23,25	22,17	23,32
16. Traktörün alet makina varlığı içindeki yeri (%)	1,88	47,67	67,63	77,18	75,54	63,48
17. İşletme başına traktör sayısı	0,01	0,06	0,46	0,95	1,43	0,15
18. 1 traktöre isabet eden arazi miktarı (da)	1870,99	690,49	164,84	175,31	223,76	318,73
19. 10 Ha.'a düşen traktör sayısı	0,05	0,14	0,61	0,57	0,31	0,31

Kaynak : E.Ü. Ziraat Fakültesi Ziraat Ekonomisi ve İşletme İlimi Kürsüsü. «Gediz Havzası Ürün Bileşimi Araştırması »Anket Defterleri.

Tablo : 6. İşletme tipine göre traktör ve ekipmanın yıllık gelir ve giderleri (Traktör başına)

İşletme Tipi	Traktör sayısı	İşletme sayısı	G E L İ R			G İ D E R			Gelir/Gider (%)
			Asgari	Azami	Ortalama	Asgari	Azami	Ortalama	
1. Mal sahibi	14	14	14175	59390	29666	19488	32784	24850	19
2. Ortaklık	9	7	22110	44950	27256	17865	63544	29469	—(18)
3. Kooperatif	15	12	17760	119800	59403	22746	113437	50473	18
G e n e l	38	33	—	—	40833	—	—	36058	14

Kaynak : B. KURT ve D. ÜLGÜRAY, Dış ülkelerde ve Türkiye'de tarım makineleri kullanma örgütleri, MPM yayınları : 181, çoğaltma, Ankara, 1974.

Tablo : 7. İşletme tiplerine göre traktörün yıllık çalıştırılma süreleri.

İşletme tipi	İşletme sayısı	Çalıştırılma süresi (saat/yıl)			Traktör Sayısı
		Asgari	Azami	Ortalama	
1. Mal sahibi	14	482	1883	912	14
2. Ortaklık	7	707	1158	990	9
3. Kooperatif	12	415	1701	1188	15
G e n e l	33	—	—	1039	38

Kaynak : B. KURT ve D. ÜLGÜRAY (1974).

Genellikle traktör dağılımının işletme genişliği ile yakın bir ilişkisi bulunduğu gözlenmektedir. Ancak 60 dekarın altındaki işletmelerde EİG. başına net işgücü verimliliği ücretlerin altında olarak görülmektedir. Bu durum, bu tip işletmelerin mevcut işgücünü gereği gibi değerlendiremediğini ifade etmekte ve aynı zamanda işgücü yerine ikame edilebilecek makinanın diğer teknik ve ekolojik şartlara göre olabileceğini belirlemektedir.

Eğer teknik ve diğer ekolojik zorlamalar bu grup işletmelerin makinalaşmasını zorunlu kılıyor ise bu durumda büyük çoğunlukta olan bu işletmeler (% 82,46) makinadan ancak ortaklaşa olarak faydalanabileceklerdir. Ancak bu ortaklığın şeklini çevrenin sosyo-ekonomik şartları ile, devletin destekleyeceği örgütlenme tipleri etkileyecektir. Genel kaniya göre bu örgütlenmenin modeli kooperatif olabilir. Nitekim, bazı önemli eksiklikleri bulunmakla beraber MPM'nin yaptığı bir araştırmada traktör başına gelirin, traktör başına kullanılma süresinin ve fayda/masraf oranının kooperatif işletmelerde daha yüksek olduğu saptanmıştır. (Tablo : 6 ve 7). Ancak bu tip işletmelerin mekanize edilmesinde alet ve makinaların iş nevelerine göre kapasitelerinin bölge, işletme tiplerine göre belirlenmesinde büyük yararların olduğu söylenebilir. Nitekim kooperatif işletmeler ortaklarının hacmine uygun makina seçimini yapabilmeleri, bu tip işletmeciliğin başarısında önemli rol oynamaktadır. Örneğin Tarım Kredi Kooperatiflerinde kurulan Makina İşletme üniteleri 1969 larda 186'ya çıkmış iken 1975 lerde 62'ye inmesini, ortaklarının iş hacmine uygun makina hizmetini sunamamasını bağlamak mümkündür. Zira iş hacmi küçük kalan makina işletme ünitesi, yeterli bir sürücüyü dahi istihdam etmesi mümkün olamamakta, makinayı veya aleti bu konudan yeterince anlamayan ortağının eline teslim etmektedir (25).

Ö Z E T

Gelişen ülkelerde tarımda makina kullanımı, üretimin artması ve verimliliğin yükselmesi açısından önem taşır. Ancak genellikle makina, emeğin yerine geçme özelliği taşıması açısından, bölüşüm ilişkilerinin kapitalist modele yakın olan az gelişmiş ülkelerde önemli sosyal ve ekonomik sorunlar da yaratabilir. Ayrıca dış alıma (ithalata) dayalı makina kullanımı-

da kalkınmanın finansmanında gerekli olan döviz gereksiniminin azalmasına neden olabilir. Bu nedenle küçük ölçekli tarımsal üretim birimlerinin hakim olduğu ülkemizde makina kullanımında emekle ilişkilerinin dikkatten uzak tutulmamasında yarar umulmaktadır. Ayrıca dışalım dayalı makina alımı veya yapımı, tarım makinalarının tam kapasite ile kullanılmasını önemli kılmaktadır. Bu durum, mevcut koşullarda, ancak ortaklaşa makina kullanımı ile çözümlenebilir.

L İ T E R A T Ü R

1. ARAS, A., «Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Sorunları ve çözüm yolları» **«Köy Kalkınma Kooperatifleri ve Sorunları Sempozyumu : Nisan 1977 için hazırlanmış tebliğ, tape edilmiş, İZMİR.**
2. ARAS, A. ve ark. (1975), **Gediz Havzası tarım işletmelerinde en uygun ürün bileşimi araştırması**, Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Planlama, Araştırma ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayını No: 62, ANKARA.
3. ARICA, N., «Tarımsal İnşaat ve Makina Kredileri Kooperatifi» **Kooperatif Dünyası**, Mayıs 1971, (2), 8—12, Ankara.
4. BAYRAMGİL, A., «Federal Almanya'da Tarım Makinaları Kullanılma Durumları» **Kooperatif Dünyası**, Aralık 1972, (21), 18 (28), Ankara.
5. BAYRAMGİL, A., «Tarımda makinalaşmanın fayda ve sakıncaları», **Kooperatif Dünyası**, Ocak 1973, (22), 14—15, Ankara.
6. BAYRAMGİL, A., «Tarım Makinaları İşletmeciliği», **Kooperatif Dünyası**, Eylül—Aralık 1973 ve Ocak—Mart 1974, (30—35), Ankara.
7. BAYRAMGİL, A., «Federal Almanya'da tarım makinalarının müşterek kullanılması», **Kooperatifçilik Dergisi**, Ekim—Aralık 1973, (22), 33—39, Ankara.
8. BIRD, J., «Tarımda makinalaşmanın önemi», **Kooperatif Dünyası**, Çev. A. CİZRE, Kasım—Aralık 1974, (44—45), ANKARA.
9. ÇIKIN, A., «Ege Bölgesi Gediz Havzası Tarım İşletmelerinde Planlama Açısından İşgücü Sorunu», **Tarım İşletmelerinde planlama ve planlama yöntemleri semineri : 12—16 Nisan 1976**, tebliğ, çoğaltma, İZMİR.
10. GAUZNER, N., (1977), **Kapitalizmde bilimsel ve teknolojik devrimin ilişkileri**, Çev. S. DENGİZ, Ana Yayınları, İSTANBUL, 158 S.
11. «İsviçre'de makina kooperatif birliklerinde gelişme», **Kooperatif Dünyası**, Şubat 1973, (23), 8, Ankara.
12. KADAYIFÇILAR, S. — YAVUZCAN, (1969), **Ziraat Makinaları İşletmeciliği**, Cilt 1, A. Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları : 364, Ankara, 113 s.
13. KURT, B., (1971), «Tarım makinaları kullanma kooperatifleri ve yaygınlaştırılma olanakları», **Verimlilik Dergisi**, Cilt : 1, Sayı : 1, Ekim—Aralık 1971, Ankara, S. 82—89.

14. KURT, B. — D. ÜLGÜRAY, (1974), **Dış ülkelerde ve Türkiye'de tarım makineleri kullanma örgütleri**, MPM Yayınları : 181, çoğaltma, Ankara, 152 s.
15. MUTAF, E., «Türkiye'de tarımsal mekanizasyon durumu ve sorunları», **Tarımsal Mekanizasyon Semineri : İzmir, 7—9 Nisan 1976.**
16. ÖZSOY, A., (1972), «Tarım alet ve makinelerinin imalat ve pazarlama sorunları», **Türkiye'de Tarım Alet ve Makineleri ile ilgili Sorunlar Sempozyumu**, MPM yayınları : 114, Ankara, S. 164 — 188.
17. PREUSCHEN, G., «Küçük tarım işletmelerinin mekanizasyonu», **Tarımsal Mekanizasyon Semineri : İzmir 7 — 9 Nisan 1976**, Çev. E. UZ, İzmir.
18. SEUSTER, H., «Ulusal ve Yerel Seviyede Kooperatifler», 3 Eylül 1976 E. Ü. Ziraat Fakültesi Ziraat Ekonomisi Bölümünde verilen özel konferans, (Notlar), İzmir.
19. SEUSTER, H., «Federal Almanya'da Tarımsal Makina Kullanımında Kooperasyon», 7 Eylül 1976, E. Ü. Ziraat Fakültesi Ziraat Ekonomisi Bölümünde Verilen Özel Konferans, (Notlar), İZMİR.
20. SHPİRT, A. (1976), **Bilimsel teknolojik devrim ve üçüncü dünya**, Çev. N. TÖREN, N. İÇERDE, Sorun Yayınları : 8, İSTANBUL, 144 S.
21. **Tarımsal Mekanizasyon Semineri : 7 — 9 Nisan 1976 İzmir**, E. Ü. Ziraat Fakültesi Ziraat Alet ve Makinaları Kürsüsü ve Fuar ve Turizm Müdürlüğü, İZMİR 1976.
22. **Türkiye'de Tarım Alet ve Makineleri ile ilgili Sorunları Sempozyumu**, MPM yayınları : 114, Ankara, 1972, 253 S.
23. YAVUZCAN, G., (1970), «Türkiye tarımının mekanizasyon sorunları» **MPM Konferansları : 1969 — 1970**, Cilt : II, Ankara, S. 63 — 74.
24. T. C. ZİRAAT BANKASI KOOPERATİFLER MÜDÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA RAPORLARI : 1969 — 1975, Ankara.
25. BOYACIOĞLU, R. (1975), «Arazi toplulaştırması yapılan Erzincan Güllüce köyündeki tarımsal işletmelerin ekonomik analizi», **Toprak - Su dergisi**, Sayı : 40 — 41, Aralık 1975, Ankara, s. 14 — 26.

TÜKETİCİNİN ÖRGÜTLENMESİ

1. KONSUMERİZM HAREKETİNİN TARİHSEL GELİŞMESİ

Mehmet AYDIN

Ö N S Ö Z

Toplum halinde yaşayan insanın hemen her meselesini bir örgüt içinde çözdüğü malumdur. İktisadi hayatın üretim, tüketim, dağıtım, bölüşüm v.s. gibi faaliyetleri de çeşitli örgüt biçimleri içinde cereyan etmektedir. Ancak, iktisadi örgütlenme hareketlerine tarih içinde bakıldığında bu olayın tüketim alanında diğer faaliyetlere nazaran daha zayıf olduğu, üretici ve dağıtıcı sektörlerde ise daha güçlü olduğu görülür. Oysaki iktisadi faaliyetlerin temel gayesi beşeri ihtiyaçları karşılamaktır. İhtiyaçları karşılamak amacıyla mal ve hizmetlerin insan tarafından doğrudan doğruya kullanılması tüketim fiilini teşkil etmektedir. Nihayet üretim ve dağıtım faaliyetlerinin amacı da tüketime hizmetten ibarettir. İktisadi hayatın en önemli süjesi olan tüketicinin örgütlenmesi ancak 20. yüzyılda erişilmiş bir gelişmedir. Bu, fezaya giden insanın kendi nefsinin bilmemesine benzemektedir. Gerçekten tüketici denilen varlığın kişiliği tarih içerisinde çoğu kez yanlış tanımlara konu olmuş ve henüz net bir anlam kazanamamıştır. Tüketicinin kendisini örgütlemeye koyulması B. Amerika'da 40 yıl önce, İngiltere'de ise 20 yıl önce başlamıştır. Bu bilinçlenme bugün dünyanın bir çok ülkelerinde müşahade edilmekte ve tüketici örgütleri hızla gelişmektedir. Türkiye de henüz milli düzeyde bir tüketici örgütü kurulmuş değildir. Ancak, entellektüel düzeyde hayli birikim ve gelişim olmuştur. Bu nedenle Türkiye'de tüketicinin örgütlenme zamanının artık gelmiş olduğunu ilan etmemiz sanırım gerçeğin ifadesi olur.

I. KONSUMERİZM HAREKETİNİN TARİHSEL GELİŞMESİ

Tüketicinin değişen kişiliği

Tüketicinin kişiliği konusunda ortaya atılan görüşler bir yanda tüketiciye arz edilen mal ve hizmetler karşısında tüketicinin davranışları ile ilgilidir. Tüketicinin bu konudaki davranışı akıllı ve bilgili midir? Yoksa kişiliği ger bir durum mu arz etmektedir? Klâsik iktisatçılar tüketiciyi rasyonel hareket eden bir varlık olarak düşünmüşlerdir. Bu, bir bakıma klâsik modelin bir gereği idi. Zira, klâsik model alıcı ve satıcıların rasyonel hareket ettiği farzolan serbest rekabet piyasası üzerine kurulmuştur.

Alıcıların rasyonel olamayacağını düşünmek, modeli temelden zedeler ve sistemde tadilatı gerektirirdi. Böylece klâsik modelde tüketici, mal ve hizmetlerin mahiyetini tanıyan ve ihtiyaçlara göre bunları seçmesini bilen bir insandır. Böyle olunca da hangi malların üretilmesi gerektiğini tüketici talebi saptayacak demektir. Klâsik modelde tüketici iktisadi hayatın nazımı ve sultanıdır.

Tüketici kişiliği konusundaki görüşlerin diğer bir yanı satıcılar ile tüketici arasındaki ilişkiye dayanmıştır. Orta çağlarda hakim olan görüşe göre satıcı ve alıcı eşit şartlara sahip kişilerdir. Mallar açık pazarlarda her iki tarafın gözü önünde satılmaktadır. Herkes alacağı malı net bir şekilde görebildiği için satış hukukunda «Alıcı gözünü açsın ve kendini korusun» hükmü yer almıştır. Böylece bir mal alımdan sonra kusurlu çıkarsa satıcının sorumluluğu olmamaktadır. Satıcı malın kusurunu söylemekle yükümlü değildir (1).

(1) Bu durum islam hukuku ile ters düşmektedir. Zira islâmda satıcı ayıplı ve kusurlu bir malın kusurunu müşteriye söylemekle yükümlüdür.

«Tüketici gözünü açsın» hükmünün değişmesi

Tüketicinin kişiliği ile ilgili olarak yukarıda yapılan tasvirler iktisadi faaliyetlerin milletlerarası bir hacim kazanmadığı ve mal ve hizmetlerin bugünkü gibi karmaşık bir mahiyet almadığı dönemlere ait bulunmaktadır. Firmaların büyümesi ve fikirleri ticari firmaların hibe ve yardımları ile etkilenmeyen tekelci uygulamaların başlaması, teknolojinin gelişerek mal ve hizmetleri sayı ve muhteva yönünden karmaşık hale sokması tüketiciyi son derece güç ve zayıf duruma sokmuştur. Böylece aslında realitede mevcut olmamış bulunan tüketici saltanatının bir efsane olduğu tesbit edilmiş ve sultan tüketici piyasa güçlerinin kurbanı durumuna düşmüştür. Bu vakia tüketiciyi koruma ihtiyacını doğurmuştur.

Korumanın mahkeme içtihatları ile başladığı görülmektedir. Bu içtihatlarla bir malı muayene imkânı olmayan hallerde alıcı gözünü açsın ilkesi terkedilmiş oluyordu. Nihayet 19. asırda koruma yazılı hukuka geçmiş ve İngiltere'de 1893 yılında çıkarılan Emtia Satış Kanunu (Sales of Goods Act) satıcıya aşağıdaki vecibeleri yüklemiştir.

a) Piyasaya arzedilen mal «ticari kalite» ye (merchantable quality) sahip ve alıcının niyet ettiği amaca uygun olmalıdır.

b) İmalâtçının ihmali yüzünden meydana gelen kusurlu mal herhangi bir kimseye herhangi bir zarar ika ederse imalâtçı kanunen suçlu sayılır.

Bu hallerde alıcının dava açmak ve zararını nakden tazmin hakkı doğmaktadır. 19. yüzyılın son çeyreği ticari kodifikasyon dönemi olarak bilinir. Ancak bu dönem uzun yıllar tüketiciyi hile ve aldatma gibi olumsuz uygulamalara karşı koruma esasına göre oluşan bir hukuk sistemi getirmiştir.

Tüketici çoğu kez kandırıldığından bihaber ve uğradığı zararın sorumluluğunun satıcıda olduğunu ispat edemez durumda bulunmaktadır. Tüketici artık eski mütevazî hayat yaşayan kişi değildir. Bir refah ve mal bolluğu içinde yaşamaya alışmış, itiyat ve geleneklerin esiri ve âciz durumdadır. Başkalarının himayesine muhtaç hale gelmiştir. İşte bu dönemde topluma kendini adanmış zihniyette kişiler tüketicinin karşılaştığı sorunları incelemeye ve çözüm yollarını araştırmaya başlamışlardır.

Bu suretle tüketici namına geliştirilen bu harekete konsumerizm cereyanı ve hareketin üyelerine ise konsumeristler denilmektedir.

Konsumerizm hareketinin mahiyet ve amacı

Konsumerizm hareketinin mahiyet ve amacını şöylece özetlemek mümkündür.

a) Tüketiciyi aldatıcı ve yanıltıcı uygulamalardan, tehlikeli mallardan, tekeli uygulamalardan ve diğer pazarlama hilelerinden korumak,

b) Tüketicinin mallara, tüketime bolluk ve materyalizme ve çevreye karşı davranış ve değer hükümlerini değiştirmek ve,

c) Değişen tüketici davranış ve yargıları sonuçlarına göre iktisadi hayatı ve politik güçleri yönlendirmek.

Konsumerizm hareketi daha sorumlu bir tüketici kişiliği oluşturmaya çalışmaktadır. Sadece bol geliri olan değil, fakat daha bilgili ve piyasada aldatıcı muameleye uğradığı zaman hakkını aramakta daha aktif bir tip. Böylece satıcılarında kendi davranışlarını değiştireceği umulmakta ve nitekim bu değişimler gelişmiş ülkelerde müşahade edilmektedir. Konsumerizm hareketi iş alemine tüketicinin korunması yönünde bir çok yükümlülükler getirmektedir. Mal ve hizmetler hakkında tüketiciye sadece olumlu yönde bilgi verilmesi yeterli görülmemekte fakat bunların ne gibi noksanları olduğunun da açık bir şekilde belirtilmesi istenmektedir. Çünkü bu hususları en iyi bilecek durumda olanlar imalâtçı ve satıcılardır. Bu suretle orta çağların ilkesi tersine dönmüş ve «satıcı gözünü açsın» durumuna girmiştir.

II. TÜKETİCİ ÖRGÜTLENMESİNE OLAN İHTİYAÇ

Tüketicinin örgütlenmesine neden ihtiyaç var? Hemen işaret edelim ki tüketici düne nazaran sorunları bugün çok fazla artmış ve tek başına bu sorunların üstesinden gelemeyecek duruma düşmüştür. Şayet ona kendisinin dışında yeteri kadar koruma verecek bir düzen mevcut olsa idi belki kendi örgütünü kurmasına gerek duymayacaktı. Ancak durum böyle olmadı. Bu sorunlar nelerdir. Kısaca gözden geçirmekte fayda vardır.

Tekelci uygulamalar sorunu

Sorunların önemli bir kısmı piyasada mal ve hizmet arzeden firmalardan doğmaktadır. Klâsik iktisatçıların düşüncelerine

ri hilâfına günümüzün piyasası tekellerle dolu bir denge üzerine kurulmuş bulunmaktadır. Dünyanın gelişmiş ülkelerinde devletin tekellerle amansız savaşına rağmen tekелci sömürüyü önlemek mümkün olmamakta ve tüketici sonunda bu sömürünün kurbanı olmaktadır. Tekeller tüketiciye ne gibi zararlar vermektedir. Bir daha hatırlayalım.

Bir defa tekелci firmalar tüketiciye yüklenen fiyatı piyasaları taksim etmek, toptancı veya perakendecilere dikte yapmak gibi çeşitli yollarla hakları olmayan düzeye çıkarmaktadırlar. Güçlü firmalar rakip firmaların faaliyetlerini kontrol altına almakta ve rekabeti ortadan kaldırmaktadır. Yeni firmaların piyasaya girmesine engel olunmakta, piyasa mekanizmasının çalışmasında ulaşım ve depolama tesisleri, hammadde, işgücü vs. gibi kanallar üzerinde hakimiyet sağlanarak rakiplere dar boğazlar yaratılmakta ve üretim kontrol altına alınmaktadır. Patent, ticari marka, telif hakkı gibi bir takım haklar kötüye kullanılarak üretim diğer bir yoldan kısıtlanmakta veya normalden pahalıya çıkarılmaktadır. Firmalar gayri meşru satış usulleri kullanmakta ve tüketici aldanmaktadır. Yanıltıcı reklamlar bu alanda en çok kullanılan usullerden birisidir. Sahte garantiler diğer önemli bir yanıltma kaynağı teşkil etmektedir. Değeri düşük malları değerli gibi göstererek taklit etmek, etiket ve markalarda aldatıcı uygulama yapmak, gayri meşru ikramiye ve satış tahrikleri kullanmak, noksan tartı ve ölçülü veya tüketici sağlığına zarar veren malları piyasaya sürmek, tüketici aldatılmasında kullanılan diğer usullerdir. Bu hallerde tüketici daha ziyade iktisaden kayba uğramaktadır. Tekelci güçlere karşı koyacak güce sahip değildir. Tüketici kooperatifçiliği gibi çözüm yolları bazı gelişmiş ülkelerde sınırlı ölçüde başarı sağlamış ise de kesin ve etkili bir yol olamamıştır. Oysa modern kapitalizmde üretici, sanayici, perakendeci gibi sektörler ya firma büyümeleri yoluyla veya kooperatif borç vs. örgütlenmeler yolu ile karşıt güçler (countervailing power) çeşitli destekleme programlarını sürekli uygular olmuştur. Tüketici hiç bir sektör karşısında bir karşıt güç olacak şekilde örgütlenememiştir. Bunu yapması da mümkün değildir. Aşağıda detayları ile göreceğimiz üzere bu örgütlenme iktisadi yoldan değil konsumerizm denilen ve içinde sosyal ekonomik ve politik çeşitli tekniklerin uygulandığı bir yoldan gerçekleştirilecektir.

Teknolojinin doğurduğu sorunlar

Tüketicinin karşılaştığı sorunların bir kısmı teknoloji alanında meydana gelen gelişmelerle ilgilidir. Teknoloji üretilen mal ve hizmet çeşitlerini aşırı ölçüde artırmıştır. Öte yandan tüketicinin geliri de artmış olup tüketici bugün bir bolluk toplumu (affluent society) içinde yaşamaktadır. Fakir bir insan ihtiyaçlarını daha belirgin bir şekilde duymakta ve tedavi yollarını da net bir şekilde saptayabilmektedir. Bolluk toplumunun tüketicisi kendisine bir sürü istek yaratmış ve tedavi yollarını bilmeyen mutsuz bir kişi olmuştur. Bu durumda tüketici aydınlatılması ve eğitilmesi, alımlarını yaparken ve tüketim mallarını kullanırken akıllı bir şekilde hareket etmesini bilen bir hüviyet kazanması gerekli bir kişi olarak görülmektedir. Öte yandan teknoloji birçok hile ve aldatmaları mümkün hale sokmuştur. Beslenme değeri düşük gıdalara bazen sağlığa zararlı katkıları katılmakta ve bunlar tüketici için cazip hale sokulmaktadır. Misalleri pek çok artırmak mümkündür. Bu hileleri tüketicinin keşfetmesi imkânsızdır.

Doğal kaynakların aşırı kullanılması

Tüketicinin karşılaştığı sorunlardan bir kısmı doğal kaynaklara karşı talepte meydana gelen aşırı gelişmedir. Gıda ve elyaf ihtiyacının artışına mukabil bir takım haşerat ve mikroorganizmaların insanın tüketeceği maddelere ortak olma çabası bunlara karşı şiddetli zehirlerin kullanılmasını zorunlu kılmış ve bu zehirler gıdalara nüfuz ederek tüketiciyi zehirler hale gelmiştir. Sınai artıklar ve diğer faktörler ile doğa kirlenmekte dengesi bozulmakta insanın tüketimine arz edilen serbest ve ekonomik malların kalitesi düşmektedir. Hava ve su kirliliği suda yaşayan canlılar ile bitkilerin kirliliğine yol açmış ve insan sağlığını tehdit eder duruma gelmiştir. Modern toplum zihni huzuru bozan gürültü, başka bir deyimle ses kirlenmesi (noise pollution) ile savaşa başlamıştır. İnsanoğlu aşırı kullanma yüzünden kaybetmeye başladığı çevresel ve ekolojik değerlerine sahip çıkma ihtiyacı duymaya başlamıştır. Bütün bu saydığımız sorunlar tüketici güvenliği meselesini ön plana getirmektedir. İleri ülkelerde devlet bu konuda köklü tedbirler alma çabası içinde olmakla birlikte mesele tam anlamıyla çözüme bağlanmış değildir. Bazen özel sektörün mesleki kuruluşlarının meşru uygulama kodları saptayarak iktisadi faaliyetleri

düzenlemeye çalıştıkları görülmektedir. Burada tüketiciye bir fayda sağlandığı kuşkusuz ise de hareket noktası firmalar arasındaki haksız rekabeti ortadan kaldırmaktır. Öte yandan müeyyide yönünden zayıf olan bu tedbirlerin etkisi sınırlı kalmaktadır.

Tüketici haklarının gelişmesi

Bütün bu saydığımız nedenler dolayısıyla tüketici birtakım hakların sahibi olmaya müstahak görülmüş ve gerekli örgütler aracılığı ile bu haklarının korunması beyan edilmiştir. Avrupa Konseyi İstisari Asamblesinin kabul ettiği tüketicinin korunması beyannamesinde bu haklar şu kategorileri kapsamaktadır.

- 1 — Tüketicilerin korunma ve yardım hakları,
- 2 — Zarara karşı tazmin hakları,
- 3 — Tüketicinin bilgi hakkı,
- 4 — Tüketicinin eğitim hakkı ve
- 5 — Tüketicinin temsil ve müşavere hakkı.

Bu hakların kullanılması ve korunması yolunda sosyal devlete birçok görevler tevcih edilmekle birlikte bizzat tüketicinin kendi kuracağı örgütlere de önemli görevler düşmektedir. Şimdi bu örgütlerin mahiyeti ve çalışma şekilleri üzerinde duracağız.

III. MİLLETLERARASI TÜKETİCİ ÖRGÜTLERİ

Milletlerarası Tüketici Birlikleri Örgütü (IOCU)

1960 yılında kuruldu. Amacı tüketici sorunlarının her yönü itibariyle milletlerarası düzeyde işbirliği sağlamak, milli tüketici örgütlerinin kuruluşuna yardımcı olmak ve tüketici çıkarlarını milletlerarası düzeyde temsil etmektir. IOCU amaçlarını gerçekleştirmek için komiteler ve çalışma grupları kurmuştur. Bunlar: Testleme; Eğitim; Temsil ve Geliştirme olmak üzere 4 komite ve Hukuk Çalışma Grubundan ibarettir. Örgüt her yıl tüketici sorunları üzerinde kongre ve seminerler tertip etmekte ve üyelerin istifadesi için dökümantasyon ve kitaplık servisi yapmaktadır. Üye faaliyet ve yayınlarını da birbirine iletmekte ve periyodikler çıkarmaktadır. Milletlerarası toplantılara temsilciler göndermekte ve tüketici örgütlerine yardımcı olmak üzere çeşitli bölgelerde ofisler kurmaktadır. IOCU'nun 44 ülkeden 100 üyesi bulunmaktadır. Tüketici çıkarları için çalışan

siyasi ve ticari çevrelerle ilişiği olmayan, kâr gayesi gütmeyen, reklâm kabul etmeyen münferit ticari firmalara karşı ayrıacı bir istismar hareketinde bulunmayan ve hareket serbestileri ile fikirleri ticari firmaların hibe ve yardımları ile etkilenmeyen örgütler IOCU'ya eş üye olabilir.

Bu vasıfları haiz olmamakla birlikte tüketici sorunları konusunda çalışan örgütler muhabir üyelik için IOCU'ya başvurabilirler. IUCO Birleşmiş Milletler ekonomik ve Sosyal Konseyi UNICEF, UNESCO, UNIDO, FAO, ISO, IEC ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerde istişari statüye sahiptir.

Tüketici Birlikleri Avrupa Bürosu (BEUC)

Avrupa Ekonomik Topluluğu içindeki tüketici gruplarını birleştirmek amacı ile 1962 yılında kurulmuştur. Yıllık Genel Kurul ve 4 aylık konsey toplantıları yapmakta olan bu büroya 11 üye dahildir. Bunlar Belçika, Tüketiciler Birliği, Belçika Kadınlar Birliğinin tüketicileri Koruma ve Enformasyon Örgütü, Fransa Tüketiciler Federal Birliği, Fransa Tüketiciler Genel Örgütü, Almanya Arbeitsgemeinschaft Der Verbraucher e.v., Hollanda Tüketiciler Birliği, İngiltere Tüketiciler Birliği, Danimarka Tüketici Konseyi, İrlanda Tüketiciler Birliği, ve Almanya Stiftung Warentest'den ibarettir.

Karıyıpler Tüketiciler Birliği

Bölgede tüketici örgütleri kurulmasını ve geliştirilmesini sağlamak ve tüketici korunmasının her alanında yardımcı olmak amacıyla 1969 yılında kurulmuştur. Üyeleri Jamaika Milli Tüketiciler Birliği, Barbados, Bajan Tüketiciler Birliği, Trinidad ve Tobago Tüketiciler Birliği, Portoriko Tüketiciler Örgütü, Montsekrat Tüketiciler Grubu, Guyana Tüketiciler Birliği, St. Lucia Tüketiciler Birliği olmak üzere 7 örgüttür.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

FAO içinde gıda kontrolü ve tüketici sorunları konusunda bir bölüm mevcuttur. Gıda kontrolü konusunda değerli hizmetleri olan bu bölümün tüketici sorunları üzerinde fazlaca bir faaliyeti göze çarpmamıştır. Ancak, FAO nun tüm faaliyetlerinin tüketici yönünden faydalı olduğu ve bu bölümün bundan böyle değerli hizmetler vereceği umudumuzu ve düşüncemizi burada kaydedebiliriz.

Avrupa Konseyi

1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi Tüketici sorunlarına ilk eğilen devletlerarası örgütlerden birisidir. 1969 yılında konsey «yanıltıcı reklâm» ve «tüketici eğitimi ve enformasyonu» konularında iki çalışma grubu kurdu. 1971 yılında okullarda tüketici eğitimi raporu, 1972 de ise yanıltıcı reklâm üzerinde çalışma grubu raporu yayınladı. Bu ikinci rapor ile Avrupa ülkeleri için modern ihtiyaçlara uygun bir karar almıştır. Halen yetişkin tüketicilerin eğitimi ve enforme edilmesi gibi konularda çalışmalar sürdürülmektedir. Diğer bir çalışma konusu ise tüketicilerin resmi ve yarı resmi organlar karşısında temsil edilme yöntemleri ve halen bu işi ne derece yeterli olduğudur. Satış sonrası servislerin yeterli olup olmadığı hususları ve yeni yollar bulunması konuları üzerinde çalışılmaktadır. Tüketici korunmasının kanuni yolları ve sokak satıcılığı gibi meseleler konseyin ele aldığı diğer konulardır. Konsey 1973 yılında bir tüketici korunması çarteri hazırladı. Bu çarter konseyin parlamentosunun tasvibinden geçmiştir.

Nordik Bakanlar Konseyi

Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç'in meydana getirdiği konsey 1974 yılında tüketici işleri ile uğraşmak ve milletlerarası örgütlerde bu yönden işbirliği sağlamak amacı ile bir yüksek memurlar komitesi kurmuştur. Bu komitenin testleme ve araştırma, etiketleme, pazarlama ve reklâm kontrolü ve eğitim ve enformasyon konularında 4 alt komitesi mevcuttur. Komite tüketici konusunda bazı yayınlar yapmaktadır.

OECD Tüketici Politikası Komitesi

1969 yılında İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı tarafından kurulan komitenin başlıca faaliyetleri arasında üye devletlere tüketici politikaları konusunda bilgi ve tecrübe alış verişi sağlamak, bu konu ile ilgili özellikle güvenlik ve etiketleme gibi sorunları gözden geçirmek, milletlerarası ticarete milli mevzuatın ortaya çıkardığı sorunları bertaraf etmek için öneriler getirmek gibi işler sayılabilir. Komitenin yayınları arasında tüketici politikası, tüketici mallarının etiketlenmesi, mal ve hizmetlerin mukayeseli testlemesi, kozmetikler ve ev eşyalarından doğan zehirlenmelere karşı tüketicinin korunması ve ambalajlı tüketici mallarının etiketlenmesi gibi raporlar mevcuttur.

Ortak Pazar Çevre ve Tüketici Korunması Servisi

Ortak pazarın tüketici korunması üzerindeki ilk kararı 1972 yılında Paris'te toplanan devlet başkanları zirve toplantısında alınmıştır. Aslında tüketici sorunları topluluğun iştigal ettiği işlerin öteden beri en önemli bir kesimini teşkil eder. Ortak pazarın tüketicinin korunması konusunda aldığı önemli tedbirlerden birisi müşterek gıda standartlarının hazırlanmasıdır. Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen bu standartlar topluluğun üye ülkelerini bağlı hale getirmektedir. Ortak pazar tüketici sorunları ile direkt ilgili olarak bir servis (Çevre ve Tüketici Korunması) kurmuştur.

Tüketici ile ilgili politikasının amaçları daha ziyade güvenlik, enformasyon, fiyat ve temsil esaslarına yöneliktir. Bakanlar Konseyi üç yıllık bir program içinde bu amaçlara yönelik bir çalışma yapılmasını ve konu ile ilgili normların geliştirilmesini karar altına almıştır.

Standart Örgütleri

Tüketici malları üzerinde standart çalışmaları yapan milletlerarası kuruluşlar esas itibarı ile tüketiciye hizmet götüren örgütlerdir. Bunların sayısı hayli kabarık olmakla birlikte gıda maddeleri üzerinde çalışan Kodeks Alimentarius Komisyonu ile Milletlerarası Standartlaştırma Örgütü (ISO) ayrıca anılmaya değerdir. ISO kuruluşundan kısa bir zaman sonra tüketici sorunları ile meşgul olmaya başladı ve 1949 yılında bu konuda bir komite (ISO/TC 73) kurdu. Bu komite 1961 (ISO/R 189), 1965 (ISO/R 436) 1966 (ISO/R 526 yıllarında konu ile ilgili üç ISO tavsiyesi yayınladı. 1966 yılında Paris'te ISO ile milletlerarası tüketici kuruluşları arasında bir toplantı yapıldı. Bu toplantıdan sonra ISO'nun adı geçen komitesinin çalışma kapsamı genişletildi ve adı tüketici sorunları olarak değiştirildi. ISO'nun tüketici sorunları üzerindeki faaliyetleri halen devam etmektedir.

IV. MİLLİ TÜKETİCİ ÖRGÜTLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Tüketiciyi koruyucu örgütler 3 kesim tarafından kurulmaktadır. 1) Devlet, 2) Özel kesim, 3) Tüketiciler. Bunların genel özelliklerini, yapılarını ve gelişme durumunu aşağıda açıklamaya çalışacağız. İlk olarak devlet tarafından kurulan örgütleri ele alıyoruz.

Tüketici Bakanlıkları

Tüketici Bakanlıkları daha ziyade 1970 lerden sonra göze carpan bir gelişmedir. Bunların bir kısmı sadece tüketici adını taşıdığı halde, bazıları ticaret, fiat vs. gibi benzeri fonksiyonları da kapsar. Örnek olarak Kanada, Tüketici ve Şirket İşleri Bakanlığı (1967) Norveç, Tüketici İşleri ve Hükümet Yönetimi Bakanlığı (1972), Jamaika, Ticaret ve Tüketicinin Korunması Bakanlığı (1972) Portorico, Tüketici İşleri Bakanlığı (1973). İngiltere, Fiatlar ve Tüketicinin Korunması Bakanlığı (1974), ve Avusturalya Tüketici İşleri Bakanlığı (1974) gösterilebilir. Bu Bakanlıklar merkezi hükümet içinde tüm tüketici işlerinin yürütücüsü ve koordinatörü durumundadır. Bir kısmında tüketici işleri bir genel müdürlük tarafından yürütülür. Bir kısmın da ise tüketici işleri ile ilgili birden fazla bölüm vardır. Tüketici örgütlerinin kurulmasına yardımcı olurlar. Eğitim, enformasyon, kredi, ölçü ve tartı kontrolü standardizasyon ve ilgili diğer konularda faaliyetleri mevcuttur. Tüketicilere hitabeden yayın yaparlar. Tüketici ile ilgili mevzuatın çıkarılması ve uygulanması bunların görevidir. Bir kısmı fiat ve meşru ticaret ile ilgili işleri bünyesinde toplamışlardır. Son bir gelişme devletin aile sorunları ile uğraşmaya başlamasıdır. Norveç Fransa ve Almanya'da olduğu gibi bu konuya özel bir önem verilmektedir.

Otonom İdareler, Genel Müdürlükler vs.

Doğrudan tüketici bakanlığına sahip olmayan bazı ülkeler konu ile en yakından ilgili bakanlık (genellikle ekonomi bakanlığı) içinde bir bölüm veya otonom idareler kurarak tüketici işlerini yürütmektedirler. Hollanda birinciye örnektir. Otonom idarelerin mahiyeti çeşitlidir. Bunların bir kısmı meşru ticaret kurallarının denetimi ve fiat sorunları ile uğraşırken diğerleri aynı zamanda tüketici işlerini de bünyelerinde toplamışlardır. Birinciye örnek olarak Danimarka Tekel Kontrol Otoritesi, İtalya Bakanlıklar arası «Fiat Komisyonu Jamaika Fiatlar Komisyonu, İsviçre Fiat Sörvey Ofisi, ABD Federal Ticaret Komisyonu gösterilebilir. Öte yandan Finlandiya Ticaret ve Tüketici İşleri Milli Bordu, İngiltere Meşru Ticaret Ofisi, Avusturalya Ticari Uygulamalar Komisyonu, Filipinler Meşru Ticaret Bordu içinde tüketici işleri ayrı bölüm olarak ele alınmaktadır. Amerika'da tüketici işleri pek çok bakanlık bünyesinde yürütülür. Bu ülkede sadece tüketici güvenliği konusunda kabarık

sayıda otonom kuruluşlar vardır. Bunların birçoğu ilgili Bakanlıklara bağlı olmakla birlikte Tüketici Malları Güvenlik Komisyonu gibi doğrudan Devlet Başkanı ve Parlamento'ya bağlı olanı da mevcuttur. İsveç ve Norveç gibi bazı ülkelerde tüketici ombudsmanlıkları kurulmuştur. 1970 lerin bir gelişmesi olan bu organların meşru ticareti denetleyici fonksiyonları bulunmaktadır. Yukarıda saydığımız örgütlerin hepsi yürütme yetkisine sahiptirler. Bunlara gıda, ecza vs. gibi yan örgütler tarafından tüketici lehine yürütülen kontrol işlerini de eklemek gerekir.

Bakanlık İstişari Örgütleri

Bakanlık bünyelerinde faaliyet gösteren istişari örgütleri de ayrıca zikretmek gerekir. İşçi, işveren, tüketici, ev kadınları vs. gibi örgütlerle ilgili bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bu organlar tüketici işleri konusunda bakanlara görüş bildirmek ve merkezi hükümet içinde koordinatör rol oynamak gibi fonksiyonlara sahiptirler. Bunlara örnek olarak Avusturalya Tüketici İşleri Konseyi, Kanada Tüketici Konseyi, Fransa Milli Tüketim Komitesi, Lüksemburg Tüketim Konseyi, Hollanda Tüketici İşleri Komitesi, Güney Afrika Tüketici Koordinasyon Konseyi ve İsviçre Federal Tüketim Komisyonu gösterilebilir. Birleşik Amerika'da bazen devlet Başkanına bağlı istişari tüketici ofisleri kurulmuştur. Bu örgütlerin masrafları tamamen devlet bütçesinden karşılanmaktadır. Tüketici ile ilgili her türlü sorunları görüşmekte olup sadece istişari mahiyette görev yapmaktadırlar. İngiltere'de mevcut olan ilginç bir uygulamayı burada zikretmek gerekir. Bu ülkede millileştirilmiş bir takım endüstrilere ait örgütler (posta, kömür, elektrik, demiryolu vs.) içinde tüketici şikayetlerini dinleyen ve örgütlere gerekli girişimleri yapan konseyler kurulmuştur. Bu konseylerin üyeleri ilgili bakanlıklarca halk arasından seçilir. Yürütme yetkileri yoktur. Ancak hayli etkili oldukları söylenebilir. Tekel durumuna sokulmuş İngiliz Tarımsal pazarlama bordları içinde tüketici şikayetlerini saptamak ve gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla bir Tüketici Komitesi kurulmuştur. Komite şikayetleri dinleyerek, Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanına rapor vermekte Bakanlık durumu bordlar nezdinde inceleyerek gerekli önlemleri almaktadır. Federal bünyede Avusturalya, Batı Almanya gibi bazı ülkeler eyalet esaslı üzerinden tüketici konseyleri kurmak suretiyle sorunları inceleme yoluna gitmişlerdir.

Standart Büroları Tüketici Komiteleri

Standart büroları bir çok ülkede mevzuatla kurulduğu için finansmanları devletçe yapılmasa dahi bir kamu organı sayılmaktadır. Bu büroların faaliyetleri tüketiciyi çok yakından ilgilendirdiği için tüketici sorunlarına özel bir önem vererek bünyelerinde tüketici komiteleri kurmuşlardır. Tüketiciyi eğitmek ve standartlardan haberdar etmek bu örgütlerin başlıca görevleri arasındadır.

Sosyalist Ülkelerde Durum

Sosyalist ülkelerde devletin tüketici ile ilgili örgütlerine pek tesadüf edilmemektedir. Bu ülkeler daha ziyade kalite kontrolüne önem vermektedirler. Ancak bu kontrol işi ihraç malları üzerinde yoğunlaşmış olup, iç piyasada tüketici devlet tarafından ithal edilmiş veya üretilmiş kalitesi ne olursa olsun mevcudu tüketmek zorundadır. Nihayet sosyalist ülkelerin reklam vesaire gibi piyasa ekonomisine özgü birtakım sorunları bulunmadığına da bu vesile işaret etmek gerekir. Maamafih sosyalist devletin tüketici meselesine tamamen sırt çevirdiği de söylenemez. Tüketicilerin düşüncelerini saptamaya yönelik bazı kıpırdanmaların başladığı doğrudur. Polonya Tüketicilerle kollobrasyon Bürosu bunun bir örneğidir. Aşağıda Tüketiciler tarafından kurulan örgütlere göz atacağız.

Tüketici Birlikleri ve Federasyonları

Birleşik Amerika'da 1936 yılında kurulan Tüketiciler Birliği (Consumers Union) modeline uygun olarak birçok ülkelerde tüketici birlikleri kurulmuştur. Tüketici birlikleri ya bölgesel örgütlere sahip federatif veya bu tür örgütleri olmayan milli düzeyde üyeliğe sahip teşkilatlar şeklinde kurulmuşlardır. Amerikan Birliği (CU) ikincilere bir örnektir. CU'yu takiben ilk örgütlenmelerin 1950'lerde başladığını görmekteyiz. Aynı modelde birliklere misal olarak Hollanda (1953), İsrail (1955), İngiltere (1957), Belçika (1957), Avusturalya (1959), Fransa (1959), Japonya (1961), Filipinler (1962), İrlanda (1966), ve Yunanistan (1972), gösterilebilir. Bunlar mahalli örgütleri olmakla birlikte üyelikleri genellikle yüzbinlerle ifade edilen güçlü kuruluşlardır. Federatif bünyeli birlikler de 1950'lerden sonra göze çarpmakla birlikte bunlar son yıllarda daha yaygın bir gelişme göstermektedir. Bunlara örnek olarak ise, Fran-

sa (1951), Almanya (1953), İtalya (1955), İsviçre (1959), Lüksemburg (1962), İngiltere (1963), Jamaika (1962), Filipinler (1963), Finlandiya (1965), B. Amerika (1967), Venezuela (1968), İspanya (1969), Taylant (1973), Malezya (1973), Japonya (1974), Avusturalya (1973), İran (1974), ve Endonezya (1973) gösterilebilir. Bu örgütlerin adları genellikle tüketiciler birliği veya tüketicilerin milli veya federatif birliği şeklinde ifade edilmektedir. İran Tüketicileri Koruma Milli Komitesi adını almıştır. Bu komitenin 115 yerde mahalli komiteleri mevcuttur.

Tüketici birliklerinin genellikle üyeliği tüketicilerden oluşur ve çoğunda yüzbinleri bulur. Üyelik şartları titizlikle saptanan bir konudur. Bu örgütlerde üyelik diğer derneklerde olduğundan oldukça farklı ve çeşitlidir. Normal üyeliğin dışında fahri üyelik veya şeref üyeliği gibi ünvanlara rastlanmaktadır. Bir diğer sıfat eş üyeliktir. Bunlar bazı birliklerde oy hakkı olmayan ve üyelikleri sadece örgütün çıkardığı dergiye abonelikten ibaret olan kişilerdir. Bu usulün bir faydası şudur ki, dergide çıkan hatalı bir yayın hukuken kamu nazarında herhangi bir firma aleyhinde yayın anlamına gelmemekte ve üyeler arası bir sirkülasyon ifade etmektedir. Bu dergiler piyasada herkese satışı yapılan türden değildir. Diğer bir fayda bu üyelerin idareye karıştırılmamasıdır. Böylece titiz bir idari kontrol sürdürülmektedir. Bu tür üyeliğe tüccar, sanayici vs. herkes alınmaktadır. Özel sektör mensupları bu dergilerde yazılanları takip için eş üye olmakta ve hatta perakendeci alıcıları, bayileri gibi iş ilişkileri olanların takibini sağlamak üzere bol miktarda dergi satınalmaktadırlar. Yönetim Kurulu üyeliği için daha sıkı şartlar vardır. Bunların malları üreten ve piyasaya arzeden firmalarla ilişkili kimseler olmaması şartı konulmuştur.

Tüketici birliklerinin en önemli faaliyeti malların mukayeseli testlemesi ve test sonuçlarının periyodik olarak yayınlanmasıdır. Bu yayınlar çoğunlukla aylıktır. Ayrıca müstakil kitap ve broşürlerde yayınlanmaktadır. Yayın sirkülasyonu üyelik gibi kabarıktır. Üyelik ve yayın sirkülasyonu için tablo 1'e bakınız.

Tablo 1 : Bazı Ülkelerde Tüketici örgütleri

Örgütün Adı	Ülke	Kuruluş Tarihi	Üye Sayısı	Yayın Sirkülasyon
Tüketiciler Birliği				
	Avusturalya	1959	148.000	
Tüketiciler Enfor- masyon örgütü	Avusturya	1961		30.000
Tüketiciler Birliği	Belçika	1957	240.768	
Tüketiciler Birliği	Kanada	1957		115.000
Tüketici Menfaa- tini Koruma Ens. Tüketiciler Fed. Birliği	Kanada	1969		50.000
Stiftungwarentest Tüketiciler Milli Birliği	Fransa	1951	173.000	290.000
Tüketiciler Bir.	F. Almanya	1964		550.000
Tüketiciler Bir.	İtalya	1955	121.000	150.000
Tüketiciler Bir.	Japonya	1961	25.000	50.000
Tüketiciler Bir.	Hollanda	1953	460.000	460.000
Tüketiciler Ens. Tüketiciler Konseyi	Y. Zellanda	1959	130.000	130.000
Tüketiciler Bir.	Norveç	1953		260.000
Federation Romande Des consommatrices Kadınlar Milli Konseyi Tüketici İşleri Ünitesi	Filipinler	1962	103.000	103.000
Tüketiciler Bir.	İsviçre	1959	36.000	
Tüketiciler Bir.	Tayland	1973	30.000	
Tüketiciler Bir.	İngiltere	1957	713.000	713.000
Tüketici Araştır- maları Der.	USA	1927	150.000	150.000
Tüketiciler Bir.	USA	1936	236.000	2.000.000

Kaynak : IOCU Consumers Directory 1976

Testleme, laboratuvarları ve uzman elemanların istihdamını gerektiren masraflı bir iştir. Birliklerin ekserisi bu faaliyeti ifa etmektedirler. Birlikler genellikle münferit şikayet dinle-

memektedirler. Bu işi ya mahalli örgütlerine yaptırırlar veya şikayet tesbit eden mahalli bürolar kurarlar. Bürolar mahalli örgütlerden icra bakımından ayrıcalık gösterir. Bunlar sadece şikayetleri tesbit eden ve bir dereceye kadar yol gösteren ve fakat karar yetkisine sahip olmayan birimler olduğu için mer-ler. Merkeze bağlı şube faaliyetinde mahkemenin kapatma kararı bilindiği gibi bütün örgüte şamil olmaktadır.

Birliklerin iştigal ettiği konulardan birisi tüketiciye mallar üzerinde teknik bilgi ve öğüt vermektir. Bu nedenle öğüt merkezleri açılmakta ve buralarda özel yetiştirilmiş tüketici öğütçüleri istihdam edilmektedir. Tüketicinin aydınlatılması konusunda girişilen bu faaliyete ilaveten fiatlar hakkında bilgi veren çalışmaları zikretmek gerekir. Bu konuda diğer bir faaliyet tüketicinin eğitilmesidir. Bu amaçla okullarla işbirliği yapıldığı gibi yetişkinler eğitimi için özel kurslar tertip edilmektedir. Radyo ve televizyon yayınları ve basın yoluyla tüketiciyi enforme etmek diğer bir yöntemdir. Tüketiciyi aydınlatmanın en etkili yollarından birisi onunla yüzyüze gelmektir. Bu yukarıda zikrettiğimiz şikayet ve öğüt merkezlerinde olmaktadır. Ancak kanuni hakların detaylı izahı özel kitap ve broşür yayınları ile mümkün olabilir.

Tüketici sorunlarının bilinmesi sadece şikayetlerin tesbiti ile mümkün olmaz. Bazen araştırma ve sörveylerin yapılması gerekirken birlikler ekseriya bu yollara başvurmuşlardır. Sorunların bilinmesi ve tüketiciye duyurulması da yeterli değildir. Bunların hükümetin ilgili sorumlularına intikali gerekir. Bu tüketicinin devlet karşısında temsili demektir. Tüketici birliklerinin hepsi bu fonksiyonu ifa etmektedirler. Temsil aynı zamanda özel sektöre de yöneliktir.

Bütün bu saydıklarımız tüketicinin korunması için girişilen teşebbüslerdir. Son yıllarda tüketici korunmasında ileri bir adım çevrenin ve tüm doğal kaynakların korunmasına yönelmiştir. Birlikler tüketiciyi bu konuda bilinçli bir hale getirme ve doğayı kirletenlere karşı uyarı durumuna girmişlerdir. Bir diğer sorun tüketicinin talep yönelimlerinin akıllı hale sokulmasıdır. Bu da birliklerin son yıllarda iştigal etmeye başladığı yeni bir alandır.

Mahalli Tüketici Örgütleri

Bu örgütler adından da anlaşılacağı üzere mahalli tüketici-

cilerle ilgili sorunlara yönelik çalışmalar yaparlar. Başlıca faaliyet alanları eğitim, enformasyon, koruma ve temsildir. Bazılarında mukayeseli testlemeye rastlanır ise de bunu esas görevleri arasında saymamak gerekir. Bazıları merkezi örgütlere bağlı olarak kurulmuş olmakla birlikte müstakil olanlarına da rastlamak kabildir. Özellikle Almanya, Avusturalya, Kanada ve B. Amerika gibi federal bünyeli devletlerde bu örgütlerin eyaletler itibariyle kurulduğu görülür. Bazı yerlerde bunlar özel adlar taşır. Fransa'da Alsas Tüketim Odası, Kanada'da Montreal Tüketici Çıkarlarını Geliştirme Enstitüsü bu arada zikredilebilir. Bazı bölgesel örgütlerin mahalli tüketici örgütleri de bulunduğu varittir. Bunlar daha ziyade eyalet sistemi olan yerlerde göze çarpar.

Özel Amaçlı Tüketici Örgütleri

Bunlar belirli bir konuda faaliyette bulunmak üzere kurulmuşlardır. En önemlileri mukayeseli testleme için kurulmuş olanlardır. Belçika'nın Euro-Labo'su (Mukayeseli Testleme Avrupa Birliği), tipik bir örnektir. Bu örgüt özellikle elektrik, elektronik ve dinleme cihazları üzerinde testler yapar. Japonya'nın otomobil Tüketicileri Birliği diğer bir örnektir. Bu birlik otomobil ile ilgili her türlü teknik bilgileri (test sonuçları dahil) üyelerine iletmektedir. Hollanda'nın Mukayeseli Testleme Müessesini de bu arada zikredebiliriz. Bu örgütler tüketici ile ilgili diğer bazı hizmetler de yaparlar. Gelirleri test sonuçlarını kapsayan dergilerden gelir. Bazılarının üyeleri bunlara ücretle test işi de yaptırılmaktadırlar.

Özel amaçlı örgütlerin bir kısmı araştırma gibi adlar taşımakta ise de bunların faaliyetlerinin ağırlığını testler ve sorveyler teşkil eder. Bu grupta dünyada test işinin babası sayılan Amerika'nın Tüketici Araştırmaları Derneği en eski örnektir. 1927 de kurulan bu örgüt değerli hizmetlerini sürdürmektedir. Devlet ve sanayi sorumluluklarının ihmal edildiği alanlarda araştırmalar yapan İngiliz Public İnterest Research Centre Limited ve tekeller ve sakat tüketici ihtiyaçları konusunda araştırmalar yapan yine İngiliz Research Institute for Consumer Affairs diğer örneklerdir. Bir kısmı geniş ölçüde devlet finansman yardımı alan bazı örgütler beslenme hijyen ve ailelerin teknik ve ekonomik sorunlarını çözmeye yönelik testler ve diğer çalışmalar yaparlar. Danimarka'nın Devlet Ev Ekonomisi

Konseyi ve Milli Gıda Enstitüsü iki örnektir. Bunlara çeşitli yönlerde araştırma yapan Finlandiya Teknik Araştırma Merkezi, Fransız Milli Tüketim Enstitüsü, Alman Ev Ekonomisi Birliği Hollanda Gıda ve Beslenme Bürosu ve Norveç Tüketici Araştırma Enstitüsü gibi devlet örgütlerini ekleyebiliriz. Devlete ait tüketici araştırma örgütleri tabiatıyla burada sayılanlardan çok fazladır.

Sosyal ve Ekonomik örgütlerin tüketici örgütleri

Bunlar ev kadınları işçi sendikaları, tüketim kooperatifleri birliklerinin kurduğu tüketici üniteleridir. Birlikler çok güçlü olduğu için kurulan üniteler de güçlü örgütlerdir. En ziyade göze çarpan ev kadınları birlikleridir. Bunlar esas itibariyle kadın hakları alanında kuruldukları için kuruluşları tüketici gelişmesinden daha eskilere uzanır. Daha ziyade 1940 larda gelişmeye başlayan kadın örgütleri tüketici sorunlarının birçok alalarında faaliyet göstermektedir.

Bazılarında boykot ve testleme gibi uğraşlarda göze çarpmaktadır. Ev kadınları birlikleri tüketici işlerini genellikle kendi örgütleri içinde yürütürler. Yalnız Tayland Kadınlar Konseyi, tüketici işleri projesi adı ile ayrı bir ünite kurmuştur. Tüketici işleri ile uğraşan ev kadınları birliklerine İrlanda, Japonya ve Tirinidad ve Tobago'da rastlamaktayız. İşçi örgütlerinin tüketici işleri ile iştilal ettiği iki ülkeye örnek olarak İsrail ve İsviçre gösterilebilir. İsrail Genel İşçi Federasyonu Histadut'un tüm üyeleri (1.125.000 kişi) aynı zamanda bu örgütün kurduğu Merkezi Tüketiciler Otoritesinin de üyesidir. Bu örgüt testleme dahil tüketici işlerinin her yönü ile iştilal etmektedir. İsviçre İşçiler ve Tüketiciler Eylem Topluluğu fiyat ve tarım politikaları, mesken kiralari ve kalite gibi konularda tüketici haklarını korumak üzere faaliyette bulunan bir örgüttür.

ÖZEL SEKTÖR TARAFINDAN KURULAN ÖRGÜTLER

Bunlar önceleri standardlar üzerinde çalışan örgütler olarak göze çarpmıştır. Sonraları reklam konusu esaslı şekilde ele alınmıştır. Diğer bir çalışma alanı ise sanayi sektörleri itibariyle kalite belgesinin verilmesi idi. Bu son faaliyet gittikçe devlet örgütlerine devredilmektedir. Bu konuda liberal davranan ve bu hizmeti özel sektör örgütlerine yaptırmaya devam eden başlıca ülke İngiltere'dir. Özel sektör bütün bu çalışmala-

rında haksız rekabetin engellenmesi açısından hareket etmiştir. Ancak bu arada tüketiciye de değerli hizmetler yapılmış olduğunu belirtmek gerekir.

V. TÜKETİCİ NASIL ÖRGÜTLENMELİ

Tüketicinin korunması ve tüketiciyi koruyucu örgütlerin kurulması gerektiği fikri bugün Türk kamu oyunda oluşma yoluna girmiştir. Ancak bu gelişmeye paralel diğer bir mesele koruyucu örgütlerin nasıl ve kim tarafından kurulmasıdır. Korumanın etkili bir düzeyde olması esaslı miktarda harcama bir zorunluluk haline gelmiştir. Türkiye'de bazı çevreler fi ve uzman bilgisi gerektirmektedir. İngiliz Tüketiciler Birliğinin yıllık masrafı 100 milyon lirayı ve çalıştırdığı teknik ve idari eleman sayısı 300 kişiyi bulmaktadır. Gerçi 20 yılda bu düzeye ulaşmıştır. Ancak bu miktarların sürdürülmesi bugün nansman sorununu çözmek için tüketici örgütlerine ticaret odalarının para yardımıyla bulunmasını önermişlerdir. Diğer bir kuşku her önüne gelenin bir tüketici örgütü kurmasıdır. Gerçekten bunun için halen kanuni bir engel bulunmamaktadır. Böylece bilgisiz ve belki de çeşitli fikirlerin yanlısı olan kişiler bir örgüt enflasyonu yaratarak, aslında amaçları çok temiz bir davayı yozlaştırıp yolundan saptırabilir. Bu nedenle bazı çevreler tüketici örgütleri kuruluşunun sınırlanmasını ve bir takım esaslara bağlanmasını, bazı kimseler ise tüketiciyi koruyacak örgütlerin devlet tarafından veya devlet ve tüketicilerin bir araya gelmesi ile karma tipte kurulmasını önermişlerdir. Yabancı uygulamalarda da bazı kuşklar olmuştur. Ancak, ne enflasyon denecek bir durum ne de bir sınırlama ihtiyacı doğmuştur. Tüketiciyi koruyucu devlet ve tüketici örgütleri yan yana faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bize göre de yukarıdaki öneriler sisli ve yetersiz görünmektedir. Bu nedenle aşağıda örgütlenmenin nasıl olması ve örgütleri kuracak kişilerin hangi hususlara dikkat etmeleri gerektiği konusunda görüşlerimizi arzedeceğiz.

Devlet veya tüketici kim kurarsa kursun amaç tüketiciyi koruyucu bir takım faaliyetlerin icrasısıdır. Burada araştırılması gerekli nokta bu faaliyetlerin hangi tip bir örgüt eliyle daha faydalı ve etkili bir şekilde yapılabileceğidir. Bu konuya açıklık getirebilmek için ne gibi faaliyetlerin icra edileceği meselesini incelemek gerekir.

Önemli hususlardan birisi tüketici şikayetlerinin tesbitidir. Bunu ya bizzat tüketici belirli yerlere ifade edecek veya bazı örgütler bir takım incelemeler yaparak saptayacaklardır. Tabiatıyla bu şikayetlerin saptanma amacı bir çözüm bulmak veya buna yardımcı olmaktır. Devlet bürolarının şikâyet dinlemede en umutsuz örgütler olacağını tahmin etmek zor değildir. Bu konuda en etkili örgütlerin mahalli tüketici kuruluşları olduğunu tecrübeler göstermiştir. Merkezi tüketici örgütlerinin çoğu münferit şikayetler ile işgal etmemişlerdir. Tüketici bazen kandırıldığının farkına varmamakta veya zarara uğradığını iş isten geçince anlamaktadır. Mal ve hizmetlerin fiyat, miktar ve kalitelerinde tüketici aleyhine yapılan uygulamalar ile tüketici sağlığı için zararlı olan mallar örnek olarak gösterilebilir. Bu gibi hususların tesbitinde merkezi tüketici örgütleri değerli hizmetler ifa etmişlerdir. Bir çok ülkelerde merkezi örgütler laboratuvar sahibi olmuşlar ve malların kaliteleri üzerinde araştırmalar ve mukayeseli testlemeler yaparak tüketicilere en iyi malların hangisi olduğunu bildiren yayınlar yapmışlardır. Bu değerli hizmetleri maliyetlerinin yüksekliği dolayısıyla mahalli tüketici örgütlerinin yapması zordur. Öte yandan devlet örgütlerinin bu konuda merkezi tüketici kuruluşlarına nazaran daha başarısız olacağını tahmin etmek zor değildir. Devlet mallarının standartlara uygun olarak piyasaya sürülüp sürülmediğinin kontrolünü görev edinmiştir. Ancak bu her alanda laboratuvarlar ve uzman kişilerle donatılmış bir kontrol örgütünü ve standartların varlığını gerekli kılar. Bu ise o kadar kolay bir iş değildir. Bununla birlikte tüketici sağlığı için zarar riski taşıyan gıda, ecza ve sair cihazların devlet örgütlerince izlenmesi ve denetimi zorunludur. Zira tüketici örgütlerinin bunları denetleme ve zararlı olanları piyasadan kaldırma yetkisi düşünülemez. Bu örgütlerin yapabileceği tüketici talebini etkilemektir. Bu ise yeterli değildir.

Tekelci uygulamalar sonucu fiyat yükselmelerinin önlenmesi görevinin de devlete ait olması gerektiği kabul edilmiş bir husus olup bir çok ülkelerde tekelleri denetlemek için kurulmuş otonom devlet örgütleri ile uygulama yürütülmektedir. Yanıltıcı reklâmlar ayrı bir özellik arzeder. Burada devlet denetiminden daha ileri ölçüde özel sektör örgütlerinin düzenleme faaliyetlerine şahit olmaktayız. Çünkü yanıltıcı reklâm haksız rekabetin en açık olduğu bir uygulama alanıdır. Ancak bu yoldan reklâm kontrolünün pek başarılı gittiği de söylenemez.

Tüketicinin aydınlatılması hususunda merkezi ve mahalli tüketici örgütlerinin başarılı uygulamalar yaptığı görülmektedir. Mal ve hizmetlerin satın alınmasında bilinmesi gerekli teknik hususlar tüketiciye en başarılı olarak mahalli örgütlerce götürülmektedir. Birçok ülkelerde tüketici örgüt merkezleri kurulmaya başlanmıştır. Bu merkezlerde bir çok firmalara ait cihazlar üzerinde özel olarak yetiştirilmiş tüketici öğreticileri başvuranlara bilgi vermektedirler. Tüketicinin eğitimi için kurslar tertibi de mahalli örgütlerce en başarılı şekilde yapılabilir. Tüketicinin yayın yoluyla aydınlatılmasında en elverişli örgütler merkezi tüketici kuruluşlarıdır. Zira bu işin ekonomikliği bir tiraj ve faydasının büyüklüğü ise uzmanlık işidir. Devlet örgütleri, aydınlatma konusunda yukarıda ifade ettiğimiz hizmetler yönünden aynı ölçüde başarılı olamaz. Devletin bu konuda en başarılı hizmeti mecburi standartlar ve etiketleme yoluyla olabilir. Bunu da tüketici örgütlerinin yapmasına imkân yoktur.

Tüketici mal ve hizmetlerinin kompleks bir mahiyet alması bunlar üzerinde çeşitli yönlerden araştırmaları gerekli kılmıştır. Merkezi tüketici örgütleri kalite üzerinde değerli araştırmalar yapmaktadırlar. Ancak malzeme araştırmaları bugün daha ziyade çeşitli devlet örgütlerince yapılmaktadır. Bunların tek bir devlet örgütünde toplanması da zor bir iştir.

Tüketicinin devlet veya diğer kesimler karşısında temsili sadece merkezi ve mahalli tüketici örgütlerinin yapacakları bir iştir. Devlet örgütlerinin kendi üst kademelerine tüketicinin sesini duyuracağını beklemek zordur. Tüketici ve devlet örgütlerinin oluşturduğu istişari organlarda temsil görevi yine tüketici tarafından yapılmaktadır. Ancak, bu temsilin en etikili şekli değildir. Zira bu yol dolaylıdır. Ve kamu oyu oluşturmaya elverişli değildir. Tüketicinin kusuru olmadan uğradığı zararların tazmini mevzuatı gerektirir. Bu mevzuatın devlet örgütlerince hazırlanması gerektiği açıktır.

Federatif örgütlerin, mahalli grupları teşkil ve bunları eğitime gibi faydalarına karşı bazı sakıncaları olduğu görülmüştür. Şubelerden birisinin hatalı bir hareketi bütün örgütün kapanmasına yol açabilir. Tüketicilik (konsumerizm) herkesin yürüteceği bir iş değildir. İleri derecede hukuk ekonomi ve teknoloji bilgilerini gerektiren profesyonel bir faaliyet kolu haline gelmiştir. Sırası geldiğinde özel kesimin ve devletin kusur-

ları dile getirilecek ve tenkit konusu yapılacaktır. Bunu bilgisizce yapmaya kalkışmak üretime ve dolayısıyla tüketiciye zarar getirir. Dünyanın bazı ülkelerinde federatif tarzda kurulmuş tüketici örgütleri göze çarpmaktadır. Ancak mahalli örgütü olmadan milli düzeyde faaliyet gören çok güçlü tüketici birlikleri de mevcuttur. Bunlara örnek olarak 700 küsur bin üyeli İngiliz, 236 bin üyeli Amerikan, 460 bin üyeli Hollanda Tüketici Birlikleri ve daha bir çoğunu sayabiliriz. Bu birlikler mahalli örgütlerin kuruluşuna yardımcı olmakta ve fakat federe hale gelmemektedirler. Bu birlikler elinde toplanmış çok etkili güç bazı çevrelerde kuşku yaratmamış değildir. Ancak idarecilerin çok yetenekli ve dürüst kişiler olması icraatlarının toplum için faydalı olmasına ve kuşku yaratan dağılmasına yol açmıştır. İdareciler üyeleri oy hakkına sahip olan ve olmayan şeklinde iki gruba ayırmışlar ve birliği nmacera gruplarının cline geçmemesi için büyük dikkat göstermişlerdir.

Yukarıdaki izahlarımızdan anlaşılacağı üzere tüketiciyi korumak için faaliyet gösterecek örgütler üç ayrı karakterde toplanabilir. Birisi merkezi ve bunlara bağlı mahalli devlet örgütleri, diğeri milli düzeyde faaliyet gösteren tüketici örgütleri, üçüncüsü de mahalli düzeyde çalışan tüketici örgütleridir. Bunların her biri ayrı bir fonksiyon için elverişli ve gereklidir. Bazı ülkelerde ilgili bakanlıklar bünyesinde tüketici, işçi, ev kadınları, üretici ve dağıtıcı vs. gibi kesimlerin temsilcilerinden meydana gelen örgütler göze çarpmaktadır. Finlandiya Tüketici Konseyi, Fransa Milli Tüketim Komitesi Belçika Tüketim Konseyi, Hollanda Tüketici İşleri Komitesi ve benzeri diğer örnekler daha ziyade hükümete tüketici sorunları konusunda tavsiyelerde bulunmak üzere kurulmuş, herhangi bir yürütme fonksiyonu olmayan örgütlerdir. Bu nedenle karma tipte yürütücü bir örgüt örneğinden bahsetmek mümkün ve pratik değildir.

Tüketici örgütlerini idare edecek kişiler için üyelerin çıkarlarını bir tarafa bırakarak siyasal yakınlık göstermek veya diğer objektif olmayan yollara sapsak gibi kuşku ileri sürülebilir. Ancak bu nedenlerle konsumerizm hareketini sınırlamak tüketici sorunlarının çözümünü güçleştirmekten başka bir işe yaramaz. Resmi örgütler ile bu sorunu çözmenin mümkün olmadığı bir çok ülkede anlaşılmıştır. Esasen objektif ve dürüst olmayan bir tüketici örgütünün başarılı olması ve faaliyetini

sürdürmesi zayıf bir ihtimaldir. Zira bu faaliyetlerin sürdürülmesi belirli bir finansmanı, bu ise belirli bir üye varlığını gerektirir. Başarısız bir yönetici grubunu üyelerin desteklemesi ise olanaksızdır.

Devletin tüketici örgütlerinin kurulmasını özendirme fikri bize umut verici görünmemektedir. Zira herşeyden önce bir tüketicuyu koruma politikasının oluşması ve ticaret bakanlığı bünyesinde tüketici sorunları ile ilgili en az genel müdürlük seviyesinde bir örgütün kurulması zorunludur. Tüketici örgütlerine devletin para yardımı bazı ülkelerde görülmektedir. Avustralya, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya ve diğer bazı ülkeler bu arada sayılabilir. Devlet yardımının amaçlarından birisi test laboratuvarlarının kurulmasıdır. Türkiye'de devletin bu tarzda bir yardım yapmasını olağan düşünmemek gerekir. Özel kesimin böyle bir konuda yardımı ise pek alışılmış değildir. Hasılı tüketici örgütlerini kuracak kişilerin klâsik yolu düşünmekten başka sağlam yolları olmadığını söylemek gerçekçi bir ifade olur. Bu da işe ufaktan başlayıp kendi fonlarını oluşturmaktır. Gelişmiş ülkelerdeki dev örgütler hep bu yolu izlemişlerdir. Federatif ve federatif olmayan örgüt şekillerine gelince; Türkiye'nin şartlarına göre her iki türün fayda ve sakıncalarının iyi hesap edilmesi ve ona göre adım atılması gerektiğini ifade ile yetineceğiz. Ancak, her iki örgüt halinde de mahalli örgütlerin kuruluşu gerekli olup bunlarla ilişki ve işbirliği kurmak şarttır. Tüketici korumasının tamam olması için kamu kesiminde gayri meşru ticari uygulamaları denetleyici otonom bir kuruluş ile çeşitli örgütlerin tüketiciye yönelik faaliyetleri ve tüketici sorunları konusunda bilgi alıcı, temsili ve istişari mahiyette iki örgütün ticaret bakanlığı bünyesinde kurulması ve gıda vesair malların kalite, güvenlik ağırlık vs. gibi yönlerini kontrol edecek kamu örgütlerinin etkili olarak çalışacak bir şekilde organize edilmeleri gerekir.

VI. KONSÜMERİZM HAREKETİNİN GELECEĞİ

Konsümerizm hareketi etkili bir yol mudur?

Tüketicinin korunmasında bizzat kendisinin etkili bir varlık olmadığı ve piyasada geçerli olan talep gücünün kendisine sultan payesi kazandırmayacak kadar cılız olduğu bugün bilinen bir gerçektir. Arz cephesinden gelen sömürü hareketlerine

karşı kurulan tüketim kooperatiflerinin sağladığı fayda bazı gelişmiş ülkelerde sınırlı bir düzeyden ileri gidememiştir. Bu şartlar altında ortaya çıkan konsumerizm hareketi tüketicinin korunmasında acaba ne derece etkili bir rol oynamaktadır? Bu sorunun cevabını verebilmek için konsumerizm hareketinin hangi alanlarda faaliyet gösterdiği ve ne gibi yöntemleri kullandığı hususunu gözden geçirmekte fayda vardır.

Gelişmiş ülkelerde konsumeristler tüketici haklarının savunmasında o derece gürültü koparmaktadırlar ki, bazı yazarlar tüketici sömürüsü meselesinin biraz fazla abartıldığını ve hatta bu hareketin üretim üzerinde olumsuz etkiler meydana getirdiğini ifade etmeye başladılar. Genel olarak değerlendirildiğinde bu ifadelerin gerçeği tam olarak yansıtmadığını söylemek gerekir. Tüketicinin tekelci fiat sömürülerine karşı gelişmiş ülkelerde devlet denetimi ve özel sektör düzenindeki karşıt güçler yoluyla büyük ölçüde korunmaya mazhar olduğu doğrudur. Ancak, teknolojik gelişmenin getirdiği mal karışıklığı ve tehlike riskleri tüketici talebinin yönlendirilmesi ve güvenliği açısından hala büyük sorunların ortada bulunduğunu ve bu alanda her türlü dikkatin gerekli olduğunun delilleridir. Malların daha kaliteli ve güvenli yapılmasının bir maliyeti olacaktır. Hatta bazı güvenlik tedbirlerinin gereksiz yere alındığı ve tüketicilerin çoğunluğu tarafından kullanılmadığı, bu yüzden kaynakların israf edildiği, öte yandan güvenlik tedbirleri yüzünden bazı imalat türlerinin kısıtlandığı ve bu uygulamaların tüketici aleyhine sonuçlar verdiği iddialarında gerçek payı olabilir. Ancak mevcut sorunlar konsumerizm hareketinin ileri ve daha geniş ölçüde gelişen ülkelerde bir ihtiyacın karşılığı olduğu kanısını haklı olarak doğurmaktadır. Bu nedenle konsumeristlerin en ziyade üzerinde durdukları konu mal ve hizmetlerin kalite noksanlarının araştırılması ve mukayeseli sonuçların tüketiciye ulaştırılması olmuştur. Bunun hayli etkili bir yol olduğunu ifade gerekir. Gelişmiş ülkelerde hiç bir firma ne kadar güçlü olursa olsun malının birinci kalite olmadığı yolunda kamuya intikal eden bir habere kulak asmamazlık edemez. Tüketiciyi mal ve hizmetlerin teknik ve ekonomik yönleri hakkında bilgili kılmak konsumeristlerin faaliyet programlarında birinci sırayı almaktadır. Bu suretle tüketiciyi rasyonel bir ünite haline getirmek ve piyasa güçlerinin mahkûmu durumundan kurtarmak kanaatimizce en olumlu bir iş olarak nitelendirilmek gerekir. Bu suretle tüketici talebinin olumlu şekil-

de yönlendirilmesine büyük ölçüde hizmet edilmiş olacağı kuşkusuzdur.

Mal ve hizmetler konusundaki şikayetlerin tüketici örgütlerince araştırılması ve devlete, özel sektöre ve bizzat tüketicilere iletilmesi islahat alanlarının belirlenmesi yönünden değerli bir hizmettir. Devlet örgütlerince bu işin bu derece detayda saptanabilmesi olanak dışıdır. Böylece devlet girişimlerinin ne yolda olması gerektiği hususuna ışık tutulmuş olacaktır. Bundan özel sektörün de istifade edeceği kuşkusuzdur. Zira mal ve hizmetlerde mevcut olan tehlike risklerinin mutlak surette imalatçıların kasitli eylemleri sonucu ortaya çıktığını söylemek haksızlık olur. Bunların bir kısmı cehaletten ve teknolojik yetersizlikten ileri gelmektedir. Konsumeristler bu suretle imalatçıları haberdar etmekle fahri bir hizmette bulunmuş olmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerde birçok firmalar mallarının kusurlarını tesbit amacıyla tüketicilerle diyalog sağlayan üniteler kurmuşlardır. Mal ve hizmetlerle ilgili kusurların kamu oyuna intikal ettirilmesi devletin ve özel sektörün mesele üzerine eğilmesi için kanaatimizce en etkili ortamın yaratılması demektir. Konsumeristlerin kullandığı yöntemlerden birisi de siyasal gücün harekete geçirilmesidir. Bu özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanan bir yöntemdir. Bu ülkelerde politikacılar tüketici sorunlarına önem vermekte ve seçim mücadeleleri ile parlamento çalışmaları meyanında tüketici avukatlığını kendi lehlerine bir faktör olarak düşünmektedirler. Konsumerizm örgütleri de bu gibi kişilerle temas kurmakta ve sorunları bu suretle parlamentoya aktarmaktadırlar. Bazen konsumerizm hareketi içinde görev almış kişiler parlamentoya seçilmekte ve faaliyetini daha etkili bir şekilde sürdürme olanağı bulmaktadırlar.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar konsumerizm hareketinin birçok yönleri ve kullandığı yöntemler itibariyle hayli etkili olduğunu göstermektedir. Ancak bu herşeyin bu yoldan halledileceği anlamına gelmemelidir. Devlet ve özel sektöre düşen birçok görevler vardır. Herşeyden önce konsumerizm hareketini bir mücadele kesimi gibi görmemek ve olumlu katkıları ile demokratik ekonomi sisteminin bir parçası olarak düşünmek daha hayırlı bir yaklaşım olur.

Konsumerizm hareketinin başarı şartları

Konsumerizm hareketinin her türlü ekonomik bünyede

oluşup gelişeceğini düşünmek zordur. Bu hareket esas itibariyle liberal ekonomi sistemlerinin doğurduğu bir fenomendir. Sosyalist ekonomi düzenlerinde iktisadi faaliyetlerin karar organı devlet olduğu için tüketicilerin bu kararlara şikayetlerini ifade etmek üzere örgütlenmeleri ne olağan ve ne de sistemin işleyişine uygundur. Bu ülkelerde tüketicinin şikayetini mucip elbette bir çok uygulamalar mevcuttur. 'Ancak bu uygulamaların hepsi de iktisadi faaliyetleri tekeline almış olan hükümet tarafından yapılmaktadır. Bu uygulamaları tenkit etmek devleti yermek demektir. Liberal ekonomilerde devlet tekel haline soktuğu bazı faaliyetlerde tüketici şikayetlerini saptamak ve çözüm yolları bulmak için özel komiteler kurmuştur. Yani tenkidi kabul etmekte ve yararlı görmektedir. Ancak sosyalist devletin tenkide tahammülü düşünülemez. Sosyalist devlet aslında konsumerizm hareketinin temel hareket noktalarından en önemlisi olan rekabet müessesesinden mahrumdur. Liberal düzende rakipler mevcut olduğundan tenkide uğrayan firmanın kendini islah gayreti söz konusudur. Sosyalist düzende tüketici için seçenek mevcut değildir. Piyasaya iyi ve kötü olmak üzere iki türlü mal sevk edilmiş olsa tüketici bunların ikisini de iyisi bitince kötüsünü almak kaydıyla aynı fiyata tüketmek zorundadır.

Diğer bir başarı şartı piyasada alternatif mal imkânlarının mevcudiyeti ve arzın yeterli olmasıdır. Şayet piyasada bir maldan tek bir marka mevcut ise bu malın kalite derecesini bir başkası ile mukayese imkânı ortadan kalkıyor demektir. Bu durumda konsumeristlerin yapabileceği bu tek markanın ihtiyaçları karşılama derecesini ölçmektir. Aslında bu değerli bir hizmettir. Ancak bu durumda devletin tekelci firmanın uygulamalarını kontrol etmesi gereklidir. Bu durum konsumeristlerin tek başlarına fazlaca etkili olamadıkları bir alan teşkil eder. Mal kıtlıkları halinde de konsumerizm hareketi çaresizdir. Ancak bu durumda konsumeristlerin iştilgal edeceği konu bizzat mal kıtlığının nedenleri olmak gerekir.

Konsumerizm hareketinin başarıya ulaşmasında tüketicinin kültür durumu önemli bir faktördür. Tüketicinin mal ve hizmetler hakkında gereği kadar teknik bilgisi ve bu bilgileri sindirecek entellektüel yeteneği olması zorunludur. Bu nedenle tüketici eğitimi konsumerizmin temel programlarından birisini teşkil eder. Alışverişlerinin önemli bir kısmını kapıcı veya

başka araçlar ile yapan ve piyasa ile bağları kopuk olan bir tüketici toplumunda konsumeristlerin işinin daha güç olacağı kuşkusuzdur. Ancak durum kalıcı değildir. Batı toplumlarında olduğu gibi gelişen ülkelerin tüketicileri de zamanla daha çok pazara yönelik hale geleceklerdir. Bunda süpermarket alanındaki gelişmeler ile diğer faktörlerin etkisi vardır.

Son bir şart olarak konsumeristlerin yetenek ve moralite-leri üzerinde durmak gerekir. Profesyonel bir hale gelen konsumerizm hareketi ancak bu alanda yeteri kadar bilgi ve diğer ülkelerdeki tecrübelere sahip kişiler elinde başarıya ulaşır. Bu kişilerin şöhret, siyasal ve diğer çıkarlar peşinde koşan türden olmaları başarısızlığı hazırlayan faktörler olarak hatırdan tutulmalıdır.

Son bir kaç söz

Konsumerizm hareketi bugün dünyanın bir çok ülkelerinde hayli gelişmiş bir manzara arz etmektedir. Bu hareketi tüketicinin korunmasında zorunlu bir yaklaşım olarak düşünmek gerekir. Zira tüketicilerin alıcı olarak satıcılar karşısında örgütlenmeleri umulan faydaları sağlamamıştır. Tüketicinin davası sadece fiat sömürüsüne karşı koymaktan çok daha çarpışık bir mahiyet almış bulunmaktadır. Tüketici namına bu davaya sahip çıkan konsumeristler devlet hizmetleri, mevzuat ihtiyacı, güvenlik ve sağlık sorunları, kalite kusurları, taklit ve tağşiş, noksan ölçü ve tartı vesaire gibi pek çok problem ile uğraşmak durumundadırlar. Bu uğraşı tüketiciyi sadece bir satın alıcı sıfatıyla değil ve fakat onun mutluluğu için gerekli tüm kaynakların akıllı kullanılması ve korunması bilincine ermiş bir sahip sıfatıyla eğitimi amacına yöneliktir. Gelişen ülkelerde mal ve hizmet arzı yetersizliğini bir dar boğaz gibi görenlere karşı konsumeristlerin düşünüldüğünden çok fazla uğraşı ve hizmet alanları bulunduğu su götürmez bir gerçektir. Kurulacak örgütlerin bu hizmetlerin finansmanını karşılayacak güçte büyük olması bir zorunluluktur.

KOOPERATİFÇİLİK

Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Co-operative Association. It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38/A, Ankara -Turkey.»

The Turkish Co-operative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose articles appear in Kooperatifçilik.

Proprietor on behalf of

The Turkish Co-operative Association

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

Editorial Board

Celâl UZEL

Prof. Dr. Necmi SÖNMEZ

Osman ATTİLÂ - Hüseyin YURDABAK

Turgut YILDIRIM

Each issue of the review will contain some articles, research notes ,communications, book review, announcement and news notes on Co-operatives in English or, French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

Managing Board

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS - President

Feyzi HALICI - Vice president Chemical Engineer, Ex-Senator for Konya

Kâzım SEÇER - Treasurer Director, Agricultural Bank

Osman ATTİLÂ Editor, Ex-Deputy for Afyon

Kadir KALFA Assistant Director-General in the Department of Co-operative Organizations, Ministry of Village Affairs

Yıldırım ERGİDEN Ex-Director of Department of Co-operatives, The People's Bank

Celâl UZEL Mechanical Engineer, Ex-General Director of Turkish Co-operative Association

Prof. Dr. Necmi SÖNMEZ Faculty of Agriculture, University of Ankara.

Şimşek ARMAN Assistant Director-General in the Department of Co-operative Education and Handicraft, Ministry of Village Affairs

Nusret UZGÖREN Ex-Director-General of the People's Bank

Hüseyin YURDABAK President of Grocers' Co-operative of Ankara.

Prof. Dr. Akif ERGİNAY Faculty of Law, University of Ankara

Yaşar Faruk İNAL Editor

Turgut YILDIRIM Assistant Director - General in the Department of Co-operative Support, Ministry of Village Affairs

Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülâyim Senator for Samsun

BOARD OF AUDITORS

Güven SEZGİN Chairman, Section Head in the Agricultural Credit Co-operatives Mutual Assistance Foundation.

Nazif GÖKKAYA Chairman of Köy-Koop's Board of Controllers.

Halim UTLU Newspaper-reporter and Author.

T.C. ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyuyor*

ANKARA